

XII. MAGYAR ÓKORTUDOMÁNYI KONFERENCIA

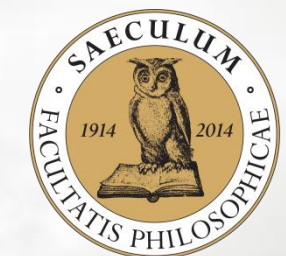
<http://mok12.unideb.hu>

e-mail: mokdebrecen@hotmail.com

Támogatók

Magyar Ókortudományi Társaság
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar
Debreceni Egyetem Történelmi és Néprajzi Doktori Iskola
Debreceni Egyetem Nyelvtudományok Doktori Iskola
DAB Klasszika-filológiai Munkabizottsága
Déri Múzeum Debrecen
Nemzeti Kulturális Alap
Debreceni Egyetem Hallgatói Önkormányzat
MTA-DE Lendület kutatócsoport - Magyarország a középkori Európában
OTKA 104789 K - Erkölcs, kötelesség és bűn fogalomrendszerének hálózata
Cicerótól Szent Istvánig

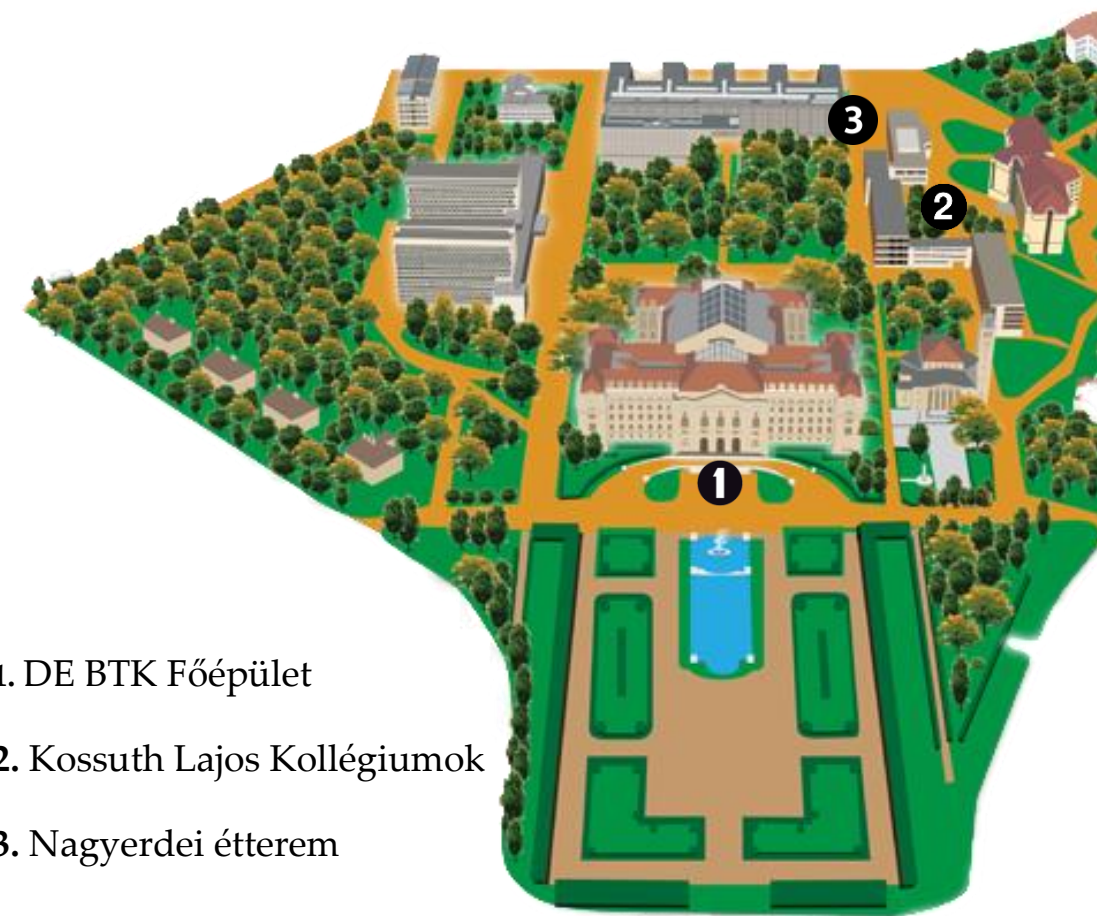
nka
Nemzeti Kulturális Alap

Debrecen, 2016. május 26-28.

Debreceni Egyetem

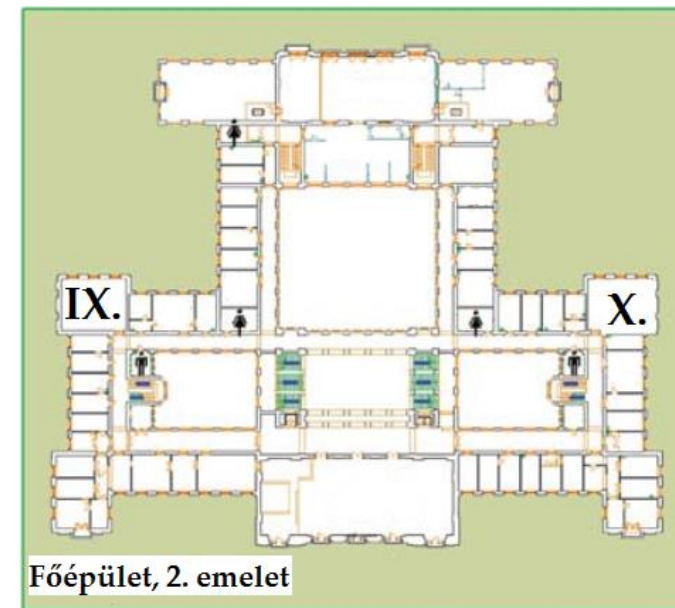
Klasszika-filológiai és Ókortörténeti Tanszék

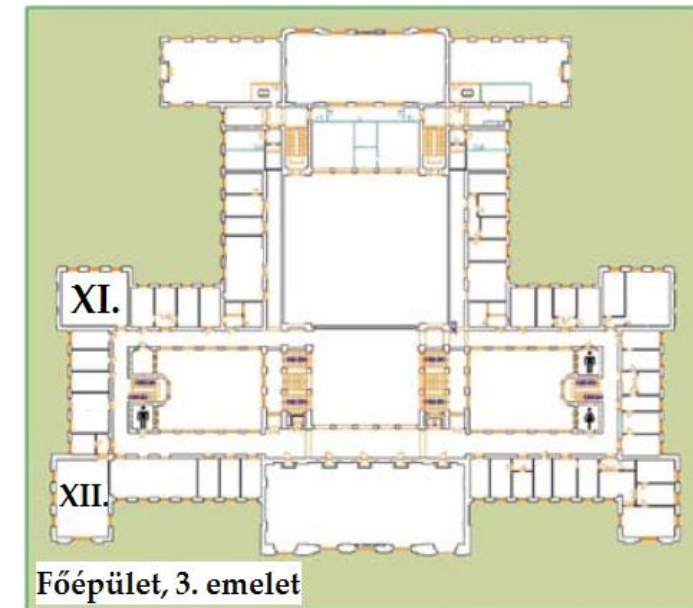
1. DE BTK Főépület

2. Kossuth Lajos Kollégiumok

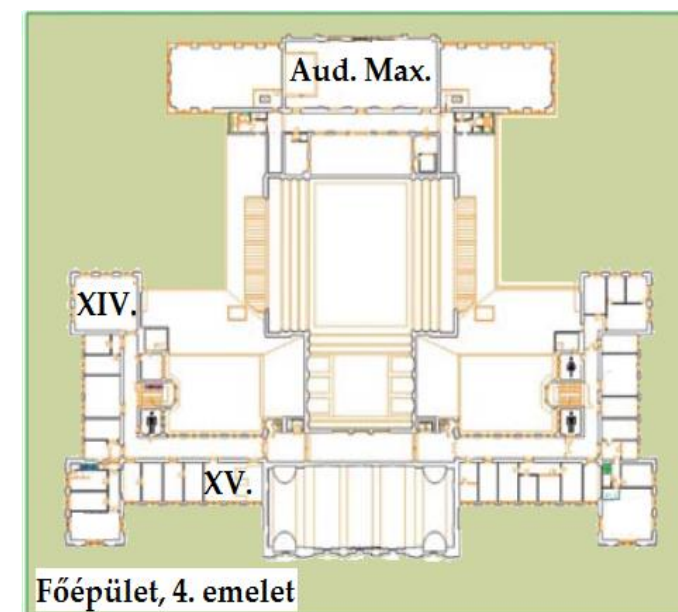
3. Nagyerdei étterem

Főépület, 2. emelet

Főépület, 3. emelet

Főépület, 4. emelet

**XII. Magyar Ókortudományi Konferencia
Debrecen, 2016. május 26-28.**

Regisztráció:

Csütörtök 9.30–17.00

Péntek 8.30–17.00

Szombat 8.30–10.00

Május 26. (csütörtök) 11.00–13.00: Plenáris ülés (*Auditorium Maximum*)

Megnyitó

Köszöntő:

Prof. Dr. Szilvássy Zoltán, a Debreceni Egyetem rektora

Komolay Szabolcs, DMJV alpolgármeste

Nyitóelőadás: Gesztelyi Tamás (DE): A Seuso-kincs Meleagros-táljának képprogramja

Május 26. (csütörtök) 18.00: Megnyitó: Kiállítás a Debreceni Egyetem korábbi és jelenlegi oktatóinak tudományos munkásságáról. *Debreceni Egyetem, Egyetemi és Nemzeti Könyvtár. Földszint.*

Május 26. (csütörtök) 19.00: Fogadás (*Nagyerdei Étterem, Debreceni Egyetem, Egyetem tér 1.*)

Május 27. (péntek) 13.15–13.55: poszterek bemutatása

Május 28. (szombat) 11.00–12.00: Zárszó (*XII. terem*)

Május 26. (csütörtök)

Ókori Kelet

Helyszín: XII. terem

Elnök: Csabai Zoltán

Cs. 14.00–14.20: Bácskay András (PPKE): Egy késő-Babiloni orvosi szöveg

Cs. 14.20–14.40: Esztári Réka (ELTE–PTE): Enki isten írása – A Summa izbu ómensorozat rejtett struktúrája

Cs. 14.40–15.00: Csabai Zoltán (PTE): Terményhitelek Babilóniában

Cs. 15.00–15.20: Pálfi Zoltán: Gazdasági migránsok az ókori Anatóliában: az óasszír kereskedők és a helyi lakosság

Cs. 15.20–15.40 Vita

Cs. 15.40–16.00 szünet

Elnök: Niederreiter Zoltán

Cs. 16.00–16.20: Niederreiter Zoltán (ELTE): Tizenegy eunuch pecséthengere III. Adad-nérári és IV. Sulmánu-asarédu korából

Cs. 16.20–16.40: Buhály Attila (NyE): Az urartui erődalapítási rendszer és az írott források

Cs. 16.40–17.00: Szántó Zsuzsanna (ELTE): Shabtai Egyiptomban, avagy két kultúra találkozása

Cs. 17.00–17.20: Jenei Péter (DRHE): Jákób Lábán házában (1Móz 29–31). Esettanulmány a patrónus-kliens viszonyrendszerek őszövetségi kutatásának tárgyköréből

Cs. 17.20–17.40: Vita

Vallástörténet

Helyszín: Auditorium Maximum

Elnök: Németh György

Cs. 14.00–14.20: Kató Péter – Szabó Ádám: Rituálék az ókori világban

Cs. 14.20–14.40: Végh Zsuzsanna (LMU München): Ré isten szerepe az abüdoszi kultuszokban

Cs. 14.40–15.00: Németh György (ELTE): Vudubabák az ókori mágiában

Cs. 15.00–15.20: Kató Péter (ELTE): Áldozati előírások a hellénisztikus poliszokban

Cs. 15.20–15.40 vita

Cs. 15.40–16.00 szünet

Elnök: Németh György

Cs. 16.00–16.20: Vágási Tünde (ELTE): Szíriai kultuszok és azok helyi jellegzetességei Pannonia földjén

Cs. 16.20–16.40: Szabó Ádám (PTE, MNM): Halálszemlélet és síremlék a római korban

Cs. 16.40–17.00: Szabó Ernő (PTE): „Éppen elég, ha a síremlékre virágkoszorút fonsz...”

Cs. 17.00–17.20: Lindner Gyula (PTE): A konzervatív Plutarchos

Cs. 17.20–17.40: Boros István (Váci Egyházmegye Könyvtára): Mikor mondanak igazat a hazug démonok?

Cs. 17.40–18.00: vita

Klasszikus ókor, Bizánc

Helyszín: xv. terem

Elnök: Horváth László

Cs. 14.00–14.20: Kárpáti András Dániel (SzTE): A Presbón rejtély

Cs. 14.20–14.40: Szepessy Tibor (ELTE Eötvös Collegium): Dión Chrysostomos „műfajai”

Cs. 14.40–15.00: Simon Lajos Zoltán (ELTE): Adalékok Claudianus utóéletéhez: a neolatin tájleíró költészet

Cs. 15.00–15.20: L. Delbó Katalin (ELTE Eötvös Collegium): A bizánci regény olvasóközönsége

Cs. 15.20–15.40: vita

Cs. 15.40–16.00: szünet

Elnök: Horváth László

Cs. 16.00–16.20: Burai Erzsébet (Tóth Árpád Gimn.): Karakterábrázolás Theodórosz Prodromosz regényében

Cs. 16.20–16.40: Kovács István (ELTE Eötvös Collegium): Bizánci iskoláskönyv?

Cs. 16.40–17.00: Egedi-Kovács Emese (ELTE Eötvös Collegium): Az Iviron 463-as jelzetű, kétnyelvű bizánci kódex történeti vonatkozásai

Cs. 17.00–17.20: Adorjáni Mária (ELTE Eötvös Collegium): Supplementum Graecum 182, Österreichische Nationalbibliothek Wien: két egzegetikai szövegtöredék

Cs. 17.20–17.40: Horváth László (ELTE Eötvös Collegium): Az öreg lovag

Cs. 17.40–18.00: vita

Filozófiatörténet

Helyszín: XI. terem

Elnök: Kendeffy Gábor

Cs. 14.00–14.20: Brunner Ákos (ELTE): Szókratész intellektualizmusa: pszichológiai prudencializmus vagy pszichológiai eudaimónizmus?

Cs. 14.20–14.40: Simon Attila (ELTE): Platón és az enthusiasmos politikája

Cs. 14.40–15.00: Rosta Kosztasz (ELTE): A megszelídítés szókincse a platóni szövegekben

Cs. 15.00–15.20: vita

Cs. 15.20–15.40: szünet

Elnök: Simon Attila

Cs. 15.40–16.00: Veres Máté (CEU): Etikai ideál és magyarázati pragmatizmus Epikurosz teológiájában

Cs. 16.00–16.20: Hendrik Nikoletta (ELTE): Cinikus hatások Epiktétosz első toposzában

Cs. 16.20–16.40: Janzsó Miklós (SzTE): A Tabula Cebetis és a kereszténység

Cs. 16.40–17.00: Kendeffy Gábor (KRE): A belső szó elmélete Szent Ágostonnál

Cs. 17.00–17.20: vita

Május 27. (péntek)

Vallástörténet

Helyszín: Auditorium Maximum

Elnök: Tóth Judit

P. 9.00–9.20: Schiller Vera (SOTE): Szúzi fogadalmú, királyi származású papnők mítosz- és kultuszlelemeinek összehasonlító vizsgálata

P. 9.20–9.40: Tóth Anna Judit (PTE): Maiuma

P. 9.40–10.00: Neményi Réka (PTE): A liturgikus viselet kialakulása és fejlődése írott és ikonográfiai források tükrében

P. 10.00–10.20: Bugár István (DE): Pseudo-Josephus, A mindenségről Platón ellen

P. 10.20–10.40: vita

P. 10.40–11.00: szünet

Elnök: Tóth Judit

P. 11.00–11.20: Ötvös Csaba (DE): A semmiből teremtett világ. Bazilidész és a creatio ex nihilo tan első formái.

P. 11.20–11.40: Tóth Judit (DE): „Sebastéi fogságban”. Újabb kronológiai feltevések a Nüsszai Szent Gergely-kutatásban

P. 11.40–12.00: Vassányi Miklós (KRE): Ál-Areopagita Szt. Dénes teológiája: Az isteni jóság értelmezése a *De divinis nominibus* 4. fejezetében és annak hatása a tamási teológiára (*Summa theologiae* p. 1, q. 6)

P. 12.00–12.20: vita

Klasszikus ókor, Bizánc

Helyszín: XV. terem

Elnök: Mészáros Tamás

P. 9.00–9.20: Juhász Erika (ÖAW Abteilung Byzanzforschung): Kivonatok a Húsvéti krónikából

P. 9.20–9.40: Szovák Kornél (PPKE): A hazai középkori formuláskönyvek kutatásának filológiai tanulságai

P. 9.40–10.00: Mészáros Tamás (ELTE Eötvös Collegium): Megjegyzések a Chalkokondylés-életrajzhoz

P. 10.00–10.20: Mayer Gyula (MTA–ELTE–PPKE): Janus Pannonius Plutarchosa

P. 10.20–10.40: vita

P. 10.40–11.00: szünet

Elnök: Mészáros Tamás

P. 11.00–11.20: Darkó Jenő: „Scythia-leírás” és a magyar krónikák

P. 11.20–11.40: Ittész Gábor (EMMI REB): „Pannonius docuit Gallorum Martius oras”: Egy késő ókori szent reformátori recepciója

P. 11.40–12.00: Bobay Orsolya (ELTE): „Sed quia totus es Pomponianus”. Joachimus Vadianus Pomponius Mela – kommentárjának szerepe a Mela – recepcióban és a kora újkori kommentárirodalomban

P. 12.00–12.20: vita

Görög-római történelem

Helyszín: XII. terem

Elnök: Patay-Horváth András

P. 9.00–9.20: Patay-Horváth András (ELTE): Lepreon Kr.e. 5. századi történetének néhány vitás kérdése

P. 9.20–9.40: Bajnok Dániel (ELTE): Presbeutika

P. 9.40–10.00: Jármí Viktória (ELTE): A gens Cassia emlékezete

P. 10.00–10.20: Téglásy Katalin (ELTE): Cato vs. Scipio? Két köztársaságkori politikus kapcsolata

P. 10.20–10.40: vita

P. 10.40–11.00: szünet

Elnök: Patay-Horváth András

P. 11.00–11.20: Hegyi W. György (ELTE): Antonius, az ifjú Caesar és az istenek

P. 11.20–11.40: Gradwohl Edina (SOTE): Pica - a kívánósság az antik orvosi irodalomban

P. 11.40–12.00: Zimonyi Ákos (ELTE): Ex sutore medicus, avagy ki számított orvosnak a Római Birodalomban?

P. 12.00–12.20: vita

P. 12.20– ebédszünet

Elnök: Grüll Tibor – Takács Levente

P. 14.00–14.20: Grüll Tibor (PTE): Róma és a só

P. 14.20–14.40: Ferenczi Roland (ELTE): A tamil király és a kalózok az indo-római kereskedelem idején

P. 14.40–15.00: Súlyom Márk (ELTE): Gaius Caligula hídja

P. 15.00–15.20: Csont István (DE): Az alexandriai könyvtár virtuális modellje

P. 15.20–15.40: vita

P. 15.40–16.00: szünet

Elnök: Grüll Tibor

P. 16.00–16.20: Forisek Péter (DE): Arrianos és Achilleus

P. 16.20–16.40: Tóth László (NKE): Küzdelem Syriáért (pre)hadikultúrák összecsapása

P. 16.40–17.00: Vajner Balázs (PPKE): Vicus és castellum kapcsolata az irodalmi források tükrében

P. 17.00–17.20: vita

Régészet

Helyszín: XI. terem

Elnök: Bartus Dávid

P. 9.00–9.20: Fullér Andrea (ELTE): Gondolatok egy magángyűjteménybe került bronzszoborról és a lótuszvirágon ülő oroszlánfejű istennő ábrázolásáról

P. 9.20–9.40: Johácz Szilvia (ELTE): Dionysikus ábrázolások a Szépművészeti Múzeum attikai feketealakos vázáin

P. 9.40–10.00: Boreczky Katalin (ELTE): Egy mitosz térbeli leképeződése: három athéni templomról

P. 10.00–10.20: Süvegh Eszter (ELTE): A lelőhely és leletkontextus szerepe a groteszk terrakotta kisplasztikák értelmezésében

10.20–10.40: vita

10.40–11.00: szünet

Elnök: Bartus Dávid

P. 11.00–11.20: Dági Marianna (Szépművészeti Múzeum): Hellénisztikus aranyékszerek az Antik Gyűjteményben – Makedóniából?

P. 11.20–11.40: Bartus Dávid (ELTE): „Victoriam commodatam sibi ab Iove esse dicebat”: Victoria és Iuppiter kapcsolata a római bronzplasztikában

P. 11.40–12.00: vita

P. 12.00– ebédszünet

Elnök: Gesztelyi Tamás

P. 14.00–14.20: Barna Ferenc (DE): Minerva ábrázolási típusai a Kr. u. 3. század birodalmi éremverésében (Kr. u. 193 – Kr. u. 294)

P. 14.20–14.40: Novotnik Ádám (PPKE): Kenotáfiumok a pannoniai temetőkben

P. 14.40–15.00: Szebenyi Tamás (DE): Római import kerámia ritka típusai Üllő 5–9. lelőhely szarmata településén

P. 15.00–15.20: vita

P. 15.20–15.40: szünet

Elnök: Gesztelyi Tamás

P. 15.40–16.00: Scholtz Róbert Gergely (HBMKH): Adatok a szkíta kori Alföld-csoport fegyverzet- és hadtörténetéhez.

P. 16.00–16.20: Petrut Dávid (Maros Megyei Múzeum): A daciai keleti limes síremlékművészetének tipológiai és stilisztikai sajátosságai

P. 16.20–16.40: vita

Nyelvészet

Helyszín: XV. terem

Elnök: Adamik Béla

P. 14.00–14.20: Ittész Máté (ELTE): Főige, funkcióige, segédige: a kar ige a védikus nyelvben

P. 14.20–14.40: Koltai Kornélia (ELTE): Az irónia, mint kommunikációs stratégia a Héber Bibliában

P. 14.40–15.00: Barta Andrea (MTA NyTI – SE): Levél az alvilágba. A harmadik aquincumi átoktábla

P. 15.00–15.20: vita

P. 15.20–15.40: szünet

Elnök: Ittész Máté

P. 15.40–16.00: Adamik Béla (ELTE – MTA NyTI): A vulgáris latin /b/ és /w/ fúziójának összefüggése a magánhangzóközi /w/ kiesésével a felírt anyag tükrében

P. 16.00–16.20: Kiss Sándor (DE): Variáció és dinamikus szinkronia a kései latinban

P. 16.20–16.40: Gonda Attila (ELTE – MTA NyTI): Latin nyelv az Alpok–Duna–Adria régióban

P. 16.40–17.00: vita

Irodalomtörténet

Helyszín: XIV. terem

Elnök: Karsai György

P. 9.00–9.20: Péti Miklós (KGRE): „Nem mondtam komolyan”: megjegyzések az Iliász 8.28-40-hez.

P. 9.20–9.40: Karsai György (PTE – SzFE): Egy tragédiába rejtett tragédia: Ókeanosz a Leláncolt Prométheusz-ban

P. 9.40–10.00: Kárpáti András (PTE): Mi ez a zsvvaj? Pratinas: fr. 1. (PMG 708)

P. 10.00–10.20: Szilágyi Laura Menta (PPKE): Orvos volt-e a mérgezések költője?

P. 10.20–10.40: vita

P. 10.40–11.00: szünet

Elnök: Karsai György

P. 11.00–11.20: Krén László (ELTE): Ahiqar Hellasban – A Vita Aesopi babilóni színe

P. 11.20–11.40: Peszlen Dóra (ELTE): Apollónios hősei

P. 11.40–12.00: Adamik Tamás (ELTE): Cicero *Catilina elleni első beszédének* struktúrája

P. 12.00–12.20: vita

P. 12.20– ebédszünet

Elnök: Ferenczi Attila

P. 14.00–14.20: Szekeres Csilla (DE): Leges historiae. Cicero a történetírásról

P. 14.20–14.40: Pap Levente (Sapientia–EMTE): Felejthetőek, hanyagolhatóak Piso gatzettei? –Az omissio Cicero In Pisonemjében–

P. 14.40–15.00: Szabó Ferenc Krisztián (SzTE): Cornelius Nepos szerkesztőelvei és történetfilozófiája

P. 15.00–15.20: Domokos Gyöngyi (PTE): A recusatio metamorfózisa

P. 15.20–15.40: vita

P. 15.40–16.00: szünet

Elnök: Ferenczi Attila

P. 16.00–16.20: Hajdu Péter (PTE): A Tibullus-elégia narrativitása

P. 16.20–16.40: Hamvas Gábor (PPKE): Theron alakja Silius Italicusnál

P. 16.40–17.00: Kozák Dániel (ELTE): Emlékmű és ellenemlékmű: Hannibal Linternumban

P. 17.00–17.20: Ferenczi Attila (ELTE): Egy kellemetlen sor Valerius Flaccus Argonauticájából

P. 17.20–17.40: vita

Erkölc, erény, kötelesség

Helyszín: IX. terem

Elnök: Adorjáni Zsolt

P. 9.20–9.40: Adorjáni Zsolt (PPKE): *A Tale of Two Cities* avagy Artemis Polias alakja Kallimachos harmadik himnuszában

P. 9.40–10.00: Csízy Katalin (KRE): Themistios: Or. I. (*Peri philanthrópias*)

P. 10.00–10.20: Munding Márta (PPKE): Sisimithrés és felesége az Alexandros-történetíróknál. „*pudebatque libertatis maius esse apud feminas quam apud viros pretium*”

P. 10.20–10.40: vita

P. 10.40–11.00: szünet

Elnök: Takács László

P. 11.00–11.20: Harcz Klaudia (SzTE): Az Ovidiusnak tulajdonított *Halieutica* szerzőségének kérdéséhez

P. 11.20–11.40: Kapi Péter (SzTE): Pomponius Mela *De Chorographiájának* datálása és druidákkal kapcsolatos megjegyzései

P. 11.40–12.00: Tar Ibolya (SzTE): Panegyricus mint burkolt parainesis

P. 12.00–12.20: vita

P. 12.20– ebédszünet

Elnök: Takács László

P. 14.00–14.20: Takács László (PPKE): Seneca: epikureus sztoikus

P. 14.20–14.40: Nagyillés János (SZTE): *Liceat sperare timentis* – Lucanus sors-konceptiója

P. 14.40–15.00: Óbis Hajnalka (NyE): Városok pusztulása, barbár inváziók erkölcsi dimenzióban

P. 15.00–15.20: Tóth Orsolya (DE): Erények és erkölcsi normák a késő antikvitásban

P. 15.20–15.40: vita

P. 15.40–16.00: szünet

Elnök: Maróth Miklós

P. 16.00–16.20: Czerovszki Mariann (SZTE): Szerepek és erények – A Tristia narratív vonásai P. 16.20–16.40: Pataki Elvira (PPKE): Herma gynaikón. Női erények Nazianzoszi Szt. Gergely sírepigrammában

P. 16.40–17.00: Lázár István (SZTE): „...ut sine literis bonus sim.” A „derék ember” ismérvei Petraracánál

P. 17.00–17.20: Maróth Miklós (Avicenna Intézet): Nesztoriánus volt-e Nesztoriosz?

P. 17.20–17.40: vita

Poszter bemutató (P. 13.15–13.55)

Scholtz Róbert Gergely (HBMKH): Árész lányai: Eurázsia harcos női az ókortól a XVII. századig

Kiss Alexandra (PTE): A terra sigillata kutatás jelenlegi állása Intercisában

Nemes Zoltán (DE): Phylé: egy attikai település történeti humánökológiája

Neményi Réka (PTE): Kora keresztény szimbólummal díszített hagymafejes fibulák a késő antikvitásban

Május 28. (szombat)

Görög-római történelem

Helyszín: XII. terem

Elnök: Székely Melinda

Szo. 9.00–9.20: Illés Imre Áron (SzTE): Mire jó egy városi törvény?

Szo. 9.20–9.40: Agócs Nándor (NyME): A „qui et” és „sive” formulák használata Duna-vidéken

Szo. 9.40–10.00: Fehér Bence (KGRE): Melyik út megyen itt Sirmiumba?

Szo. 10.00–10.20: Székely Melinda (SzTE): Igazságosság vagy önkény. Uralkodói erények és bírálókat dominatus kori forrásokban

Szo. 10.20–10.40: vita

Régészet

Helyszín: XI. terem

Elnök: Nagy Levente

Szo. 9.00–9.20: Nagy Levente (PTE): Kora keresztény régészet Magyarországon 2010 és 2015 között

Szo. 9.20–9.40: Sánta Sára (ELTE): Schönviser István *Antiquitatum et historiae Sabariensis...* c. munkájának feliratközlései

Szo. 9.40–10.00: Pallag Zoltán (ELTE): Rómaiak a vasfüggöny mögött: antik, kelta és római régészeti kiállítások az István Király Múzeumban, Székesfehérvár, 1949-1989

Szo. 10.00–10.20: Hudák Krisztina (NKE): Van-e az ókeresztény művészetnek belső kronológiája a 4. században?.

Szo. 10.20–10.40: vita

Irodalomtörténet

Helyszín: XIV. terem

Elnök: Darab Ágnes

Szo. 9.00–9.20: Restás Attila (DE): A magyar történelem machiavellista bemutatása Bernegger Tacitus-kommentárjaiban (1640)

Szo. 9.20–9.40: Imre Flóra (ELTE): Magyar Horácok

Szo. 9.40–10.00: Kőríz Imre (ME): A visszanyert líraiság – A „félhosszú vers” Horatiustól Karinthy és Szép Ernőn át Billy Collinsig

Szo. 10.00–10.20: Darab Ágnes (ME): A szatír bőréből a Kitömött barbárig

Szo. 10.20–10.40: vita

Helyszínek

Terem	Cs. du.	P. de.	P. du.	Szo. de
IX.		Erkölc, erény, kötelesség	Erkölc, erény, kötelesség	
Auditorium Maximum	Vallástörténet	Vallástörténet		
XV.	Klasszikus ókor, Bizánc	Klasszikus ókor, Bizánc	Nyelvészet	
XII.	Ókori Kelet	Görög-római történelem	Görög-római történelem	Görög-római történelem
XI.	Filozófiatörténet	Régészet	Régészet	Régészet
XIV.		Irodalomtörténet	Irodalomtörténet	Irodalomtörténet

Az előadások absztraktjai

Adamik Béla: A vulgáris latin /b/ és /w/ fúziójának összefüggése a magánhangzóközi /w/ kiesésével a feliratos anyag tükrében

Előadásunkban, Adams (2013: 189-190) összefoglalásához kapcsolódva, egyrészt azt kívánjuk bemutatni, hogyan lehet egy adott nyelvi változás hiányát, jelen esetben a /b/ és /w/ fúzió be nem következését igazolni a feliratos forrásanyagban, ti. Adams szerint ez tulajdonképpen lehetetlen és reménytelen vállalkozás. E célra két egymással összefüggő, még Herman József által javasolt módszert fogunk bemutatni és alkalmazni. Az egyik általánosabb érvényű módszer a vizsgált jelenség viszonylagos gyakoriságát, relatív frekvenciáját méri egy nagyobb jelenségcsoporton belül, és így nem csak egy adott jelenség gyakori voltának, hanem éppúgy ritkaságának vagy éppen nemlétének igazolására is alkalmas. A másik, szűkebb hatókörű, az előbbit inkább csak kiegészítő metódus kontrasztív jellegű és csupán a vizsgált jelenség szempontjából releváns szavak elemzésére szorítkozik: jelen esetben a /b/ és a /w/ fúziójára utaló B/V betűcserék hiányából következtet a fúzió nemlétére olyan releváns szavakban, amelyek B/V betűket keverés nélkül tartalmaznak, ugyanakkor viszont más típusú nyelvi változásra utaló hibá(ka)t felmutatnak. E két, a szinkópa-jelenségek vizsgálatában (Adamik 2015) már bevált módszer alkalmazásával, a Császárkori latin feliratok számítógépes nyelvtörténeti adatbázisában (<http://lldb.elte.hu/>) rögzített adatokra támaszkodva fogjuk a /b/ és a /w/ fúzió tekintetében a feliratos anyag forrásértékét igazolni, és egyúttal a vizsgált jelenség gyakoriságának térbeli és időbeli változásait az eddigi vizsgálatoknál (pl. Barbarino 1978) jóval megbízhatóbban feltárni. Ezen túlmenően bemutatjuk a /b/-/w/ fúziónak a magánhangzóközi /w/ kiesésével avagy törlésével a vizsgálat közben feltárt összefüggését, annak valószínű fonológiai magyarázatával együtt.

Adamik Tamás: Cicero *Catilina elleni első beszédének* struktúrája

A *Catilina elleni első beszéd* bevezetésének felépítését elemezve, hat részt különítettem el bene. Szintén hat részre bomlik e beszéd elbeszélése oly módon, hogy a hatodik rész a tétel, amely az elbeszélést lezárja, és bevezeti az érvelést. Ezek után nem meglepő, hogy az érvelésben is hat rész tűnik elkülöníthetőnek. Jelen tanulmányomban ezt a hipotézisemet szeretném igazolni. Az érvelés hat részében hat érvet sorol fel, amelyek összességükben azt bizonyítják: *Catilinának* csak egy lehetősége van: elhagyni a várost. Ezek az érvek a következők:

1. *Catilinának* minden olyan tettét ismeri, amelyet a közrend ellen tett vagy tenni akart.
2. *Catilina* annyi bűnt követett már el, hogy nem maradhat tovább Rómában, ezért távozzon a városból.
3. *Catilina* annyira elszigetelődött, hogy még barátai sem mernek kiállni mellette: hazája is felszólítja, távozzék: hogy ne kelljen tovább félnie tőle.
4. *Catilina* azt akarja, hogy Cicero terjessze az ügyét a szenátus elé, s ha szenátus távozása mellett dönt, akkor elmegy. Cicero erre azt feleli, hogy ez ellenkezik felfogásával. Ezután felszólítja: „*Catilina*, lépj ki a városból! Indulj.” A szenátorok nem tiltakoznak, mondja Cicero, tehát hallgatásukkal vádolnak.
5. A haza ismét megszólal, de ezúttal Cicerót szólítja meg, és megkérdezi tőle, miért nem fogja el *Catilinát*, és miért nem végezteti ki. Hiszen Rómában mindig kivégezték az összeesküvőket. Vagy az utódok haragjától fél?
6. Az utolsó, a 6. részben Cicero válaszol a haza elmarasztaló szavaira: Ha kivégeztetné *Catilinát*, akkor kegyetlen zsarnoknak bélyegeznék, és előbb vagy utóbb számon kérnék kegyetlenségét. Ám ha *Catilina* önként távozik, akkor minden probléma megoldódik, mert elkülönülnek a rosszak a jóktól. S akkor törvényesen szembe lehet szállni a haza ellenségeivel. Végül a *befejezésben* felszólítja *Catilinát*, hogy távozzék Rómából, és a hely szellemének megfelelően kéri Iuppiter Statort, hogy büntesse meg az összeesküvőket.

Adorjáni Mária: Supplementum Graecum 182, Österreichische Nationalbibliothek Wien: két egzegetikai szövegtörredék

A 182. sorszámú görög melléklet az Osztrák Nemzeti Könyvtár görög töredékgyűjteményének képezi részét, pontosabban annak a nyolc tárgyából álló leletanyag, amelyet 1951-ben Supplementum Graecum cím alatt tett közzé Herbert Hunger. A forrás két XII. századi, 260x210 mm-es pergamenfoliumból áll, az írástükör 200x160 mm. A két folium, amelyeknek úgy tűnik, rendeltetése mindössze annyi, hogy egy másik kéziratot óvjanak, összesen százsornyi görög szöveget tartalmaz. A sorok egyenletesen helyezkednek el a matt, sárgás pergamen rectóján és versóján: minden oldalra 25 sor került. A forrás által hordozott feketetintás görög szöveget szemmel láthatóan egyetlen kéz írta. A kisbetűs, enyhén jobbra dőlő, szóköz nélküli írás szabályos és gondozott: a minden cifrázástól mentes betűk egyenletesen helyezkednek el a sorvezető vonalakon. A nagy- és kisbetűhasználat váltakozása ritka és rendszertelen jelenség a szövegben, akárcsak a betűk egymással történő behelyettesítése. A szöveg egyetlen kivételtől eltekintve nincs bekezdésekre osztva, hanem egyetlen tömböt képezve halad az oldalon. A másoló az írásjelek közül a vesszőt és a felsőpontot használja: mindkettő a sorvezető vonalra kerül. Az összevonás általi rövidítések használata néhány szent névre korlátozódik. A hangsúlyok és hehezetek előfordulása roppant szabálytalan a szövegben. A hangsúlyok használata nem minden esetben felel meg a klasszikus hangsúlyozási szabályoknak: a szövegben gyakran fordulnak elő hangsúly nélküli vagy több hangsúllyal is ellátott szavak. A hehezetek használata szintén mentes bármiféle

szabályosságtól. az erős és gyenge hehezetek szemmel láthatóan esetleges módon kerülnek a – sokszor nem is szókezdő, hanem szóbelseji – magánhangzókra. Mire engednek következtetni a hordozó fent felvázolt tulajdonságai a szöveg tartalmára és főleg recepciójára vonatkozóan? Vajon azt, hogy a dokumentum mindössze egy másik kézirat védőborítójául szolgál, lehet-e a szöveg tartalmának értékéről árulkodó jelként értelmezni? De mi is a tartalma e százsornyi görög szövegnek? A két folium két azonos hosszúságú (egy-egy foliumnyi), de kétségkívül különböző szerzőktől származó egezetikai fragmentumot tartalmaz. A görög kéziratok 1994-es katalógusának negyedik kötetében a 182-es sorszámú melléklet leírásakor Hannick és Hunter nem azonosítják be a szerzőket, viszont felhívják a figyelmet az első fragmentum és Hitvalló Maximosz *Quaestiones ad Thalassium* című munkájának harmadik kérdése közti tematikus és fogalomhasználatbeli egyezésekre. Maximosz itt a vizeskorsót cipelő, Jézus tanítványait a húsvéti vacsorára előkészített helyre elvezető férfiről szóló evangéliumi szakasról (Lk 22, 7-15; Mk 14, 13; Mt 21, 23) vezet elő szimbolikus magyarázatot. A szöveg szervezőelve a kérdés-felelet váltakozása. A második fragmentum nagyrészt evangéliumi idézetekből és Jézus csodáinak aszindetikus felsorolásából áll. A két szöveg egyetlen, díszítő és a szöveg tagolását segítő jelektől mentes egységet képez, és mindkettő megszakad. Maradnak a kérdések: kitől származik a szöveg? Az első fragmentumban ki a kérdező, ki a kérdezett? Milyen szövegkörnyezetet és milyen célközönséget kell feltételeznünk a szöveg jobb megértéséhez?

Adorjáni Zsolt: *A Tale of Two Cities* avagy Artemis Polias alakja Kallimachos harmadik himnuszában

Kallimachos Artemis-himnuszának 122–135. sorai a bűnös és erényes város sorsát állítják szembe egymással: az egyikre az istennő pusztító nyilait lövi ki, a másikra tekintetével áldást sugároz. Artemis és a város kapcsolatának megítélése azonban ellentmondásos, a költeményben magában és vallástörténeti összefüggésben is. A legújabb kutatás amellet érvel, hogy a költő versében saját kora újszerű Artemis-kultuszának állít emléket, amikor az istennőt nemcsak mint „potnia thérón”-t, hanem mint Artemis Poliast is ábrázolja. Az előadás e felfogás ellenében emel szót, ami a himnusz egészének értelmezését és Kallimachos költői technikáját is új megvilágításba helyezi.

Agócs Nándor: A „qui et” és „sive” formulák használata Duna-vidéken

A principatus korában a tria nomina használatán túl több feliraton is találkozunk további névelemekkel, amik az elhunyt személyét kívánták még pontosabban azonosítani. Az előadás azokat a Duna-vidéki tartományokból származó emlékeket veszi sorra, amiken előfordul ez a jelenség. Választ keresve arra, hogy milyen származásúak körében, mely társadalmi rétegben fordul elő. Milyen jellegű nevekről van szó, a tartományokon belül hol gyakori, van-e eltérés az egyes tartományok között? Miként viszonyulnak az ismert cognomenekhez? Az előadás ezekre és további hasonló kérdésekre kíván választ adni.

Bácskay András: Egy késő-Babiloni orvosi szöveg

Az előadás témája egy a British Museum-ban őrzött töredékes ékírásos tábla bemutatása. A tábla szövege terapeuta recepteket (elsősorban kenőcsök valamint füstölés) valamint egy ráolvasást tartalmaz.

Bajnok Dániel: Presbeutika

A követi szolgálat (presbeusis) a klasszikus kori görög polisok diplomáciai kelléktárának egyik alapvető eleme volt. A korszakban számos jelentős követség indult útnak, hogy polisok érdekeit képviseljék. Különösen híres annak a tíz athéni követnek a szolgálata, akiket Kr. e. 346-ban a makedón II. Philippos udvarába küldtek két alkalommal is, hogy tárgyaljanak a kötendő békéről, amelyet a követek egyikéről utóbb philokratési békének neveztek el. Több más diplomáciai ügyben is úgy jártak el a 340-es és 330-as években, hogy kiválasztott polgárokat küldtek követként tárgyalni, például a délosi Apollón-templom ügyében (valamikor 343 után), Amphissa ügyében (339), vagy a chairóneiai csatavesztés után (338). A követeket mindig a népgyűlés választotta, de a kiválasztás pontos részletei homályosak. Tudjuk, hogy első lépésként egyes polgárok megnevezhettek más polgárokat a közhivatal betöltésére jogosultak közül, de nem világos, hogy milyen megfontolások vagy követelményrendszerek húzódtak meg a jelölés mögött. Azt sem tudjuk, hogy a jelölés elfogadása kötelező vagy opcionális volt-e, bár más polisokból származó források azt valószínűsítik, hogy a szolgálatot nem lehetett bármikor visszautasítani. A philokratési békét kötő „hütlén követség” példáján át vizsgálódva az előadás arra keresi a választ, hogy miként írták elő a követek jogait és kötelességeit, és minek alapján kaptak (vagy éppen nem kaptak) jutalmat a követi szolgálat teljesítői.

Barna Ferenc: Minerva ábrázolási típusai a Kr. u. 3. század birodalmi éremverésében (Kr. u. 193 – Kr. u. 294)

Az olymposi istenek közé tartozó istennők közül Minerva az egyetlen, akinek ábrázolására éppúgy több különböző képtípus szolgált a 3. század elejének éremverésében, Septimius Severus uralkodása alatt, mint a század végének pénzein, Diocletianus uralkodásának első évtizede során. Előadásomban áttekintem, milyen fejlemények és tendenciák érvényesültek a végpontok között: milyen képtípusokkal ábrázolták az istennőt, az egyes változatok milyen előzményekre tekinthettek vissza és milyen párhuzamokkal rendelkeztek. A korabeli ábrázolásokon Minervát mindig hagyományos attribútumaival látjuk, sisakban, dárdával és (általában) pajzsral együtt. Egyes képtípusoknál olajágot tart kezében, máskor Victoriolát vagy éppen egy baglyot. Mindezek az istennő ikonográfiájának szokásos elemei közé tartoznak, a változatosságot az attribútumok elrendezése és a köriratokban olvasható megnevezések jelentik. Előadásomban ezen részleteket, az ábrázolásmódok különböző változatait tekintem át.

Barta Andrea: Levél az alvilágba. A harmadik aquincumi átoktábla

Pár évvel az első aquincumi átoktábla megtalálása után, 2015-ben ugyanaz a temető két újabb darabbal bővítette a pannoniai defixiók gyűjteményét. Az egymás mellett előkerült ólomlemezkek szövege eltérő, a megfogalmazásuk azonban több ponton is erős párhuzamot mutat. A leletpár tavaly már publikált első darabja után előadásom a másodikat veszi közelebbi vizsgálat alá. A mindkét oldalán teleírt fémlapot ugyanannak az isteni körnek címezték, mint ami a másikon is olvasható. Megegyezik az átokszöveg célja, a megrendelők ezúttal is több ember elnémitását szerették volna elérni. A formulák részben jól ismertek más latin nyelvű átoktáblákról, részben azonban újdonságok, illetve mindeddig ritkának tekintett megfogalmazások. Az aquincumi táblák előkerülésével ezek a gyakran bizonytalanok is tartott olvasatok nyerhetnek kellő alátámasztást. Előadásomban így nemcsak az első

pillantásra darabosnak tűnő szöveget próbálom koherenssé tenni a vulgáris latin jelenségek értelmezésével, hanem külön kitérek Dis Pater jellegzetes formájú nevére, Muta Tacita felbukkanására és megvizsgálom néhány „szakkifejezés” használatát (epistularius, surgo), összehasonlítva, illetve kiegészítve J.N. Adams mértékadónak tekintett munkájában leírtakat.

Bartus Dávid: „Victoriam commodatam sibi ab Iove esse dicebat”: Victoria és Iuppiter kapcsolata a római bronzplasztikában

Az előadás témája Victoria ábrázolásai a római kori bronzplasztikában és az istennő szerepe a Iuppiter Dolichenus-kultuszához kapcsolható tárgyi emlékeken. A bemutatás alapjául a Brigetióból előkerült bronztárgyak és a Dolichenum leletanyaga szolgál, kitekintéssel a más provinciákból előkerült emlékekre.

Bobay Orsolya: „Sed quia totus es Pomponianus”. Joachimus Vadianus Pomponius Mela – kommentárjának szerepe a Mela – recepcióban és a kora újkori kommentárirodalomban

Előadásom témája Joachimus Vadianus helvét humanista 1518-ban megjelent kommentárja, amely meghatározó szerepet töltött be a 16. századi német és helvét Mela-recepcióban. Vadianus munkája nem az első, Bécsben megjelent kora újkori kommentár, azonban kiemelkedő szerepet tölt be a bécsi humanista munkák sorában, mivel bizonyos elemei a kora újkori kommentárirodalom egyik, Filippo Beroaldo, illetve Jodocus Badius Ascensius által képviselt műfajával is párhuzamot mutatnak. Vadianus kommentárja tehát nem csak a bécsi humanizmus kutatás, hanem a kora újkori kommentárirodalom kutatása szempontjából is jelentős munkának számít.

Boreczky Katalin: Egy mitosz térbeli leképeződése: három athéni templomról

Előadásomban azt szándékozom bemutatni, hogyan képeződik le az athéniak egyik fontos eredetmitosza Erekhtheus születésének, a földből való kiemelkedésének története három templom, a Héphaisteion, a Parthenon és az Erekteion elhelyezkedésében, diszitésében és a hozzájuk kapcsolódó kultuszokban.

Boros István: Mikor mondanak igazat a hazug démonok?

Úgy tűnik, a keresztények és haruspices témáját tárgyaló szakirodalom nem fordít kellő figyelmet Nazianzoszi Szent Gergely (329–389) Első beszéd Julianus császár ellen című beszéd 54. fejezetének szövegére. Az utóbbi évtizedekben, sőt napjainkban is Dominique Briquel etruszkológus kutatja a keresztények és az etruszk tudomány történetét, számos konferencia előadásban és tanulmányban tette közzé kutatási eredményeit, amelyeket a közel múltban megjelent monográfiában foglalt össze. Ő sem tárgyalja Nazianzoszi Szent Gergely szövegét. Nem vallástörténeti, hanem teológia látásmódból olvassuk Julianosz aposztata császár állatáldozat-bemutatásának történetét. A jövődőt kutató császárnak az udvari béljósok (haruspices) koszorúba foglalt Krisztus-keresztet olvastak ki az áldozati állat bensőségeinek elrendezéséből. Ennek a jelnek az értelmezése feladat elé állította mind a pogány béljósokat, mind a keresztényeket, mivel az előbbiek igaz isteni jeleknek vélték az áldozati állat májának és beleknek a rajzolatát; az utóbbiak ellenben a démonok család

hazugságainak, melyekkel félre akarták vezetni az embereket. Nazianzoszi Szent Gergely az által elbeszélte Julianosz-i eseményt Isten üdvösségszerző szeretetének oikonomiai jeleként értelmezi.

Brunner Ákos: Szókratész intellektualizmusa: pszichológiai prudencializmus vagy pszichológiai eudaimónizmus?

A Platón szókratikus dialógusaiban fellelhető morálpszichológia értelmezését illető korábbi hozzávetőleges konszenzus az utóbbi mintegy két évtizedben megbomlott. Az egyik jelentős kihívást a szókratikus intellektualizmus hagyományos értelmezésével szemben Brickhouse és Smith vonatkozó publikációi képviselik, akik amellet érveltek, hogy a hagyományos értelmezés nem képes adekvát módon számot adni az önuralom elvesztésének (akraszia) Szókratész általi oksági magyarázatáról; ezért miközben fenntartják, hogy Szókratész szerint (a) minden egyedi cselekedetünk az adott szituációban leginkább előnyös lépésre vonatkozó egyidejű ítéletünkhöz igazodik (pszichológiai prudencializmus), elvetik a hagyományos értelmezői magyarázatot, miszerint Szókratész számára ez a tétel annak a további meggyőződésnek a korrelátuma, hogy (b) a jó, azaz a boldogság iránti vágy az egyetlen motivációs erő, amely az emberi viselkedést mozgatja és befolyásolja (pszichológiai eudaimónizmus). Brickhouse és Smith értelmezése szerint Szókratész számol olyan vágyakkal és indulatokkal, amelyek okságilag befolyásolhatják a cselekvő gyakorlati ítéletalkotását; vagyis helytelen az a hagyományos kép, amely Szókratésznek Platón későbbi hámosztatú lélek-konceptiójával szemben egy monisztikus pszichológiát tulajdonít. Előadásomban azt vizsgálom, hogy a szókratikus dialógusok konzervatív értelmezése valóban védtelen-e Brickhouse és Smith kritikájával szemben.

Bugár István: Pseudo-Josephus, A mindenségről Platón ellen

Az előadás a III. század elején született, Platónnal és a közép-platonizmussal polemizáló keresztény írás rekonstruálásának, szöveghagyományának, születési körülményeinek, koncepciójának és kontextusának kérdéseit járja körül.

Buhály Attila: Az urartui erődalapítási rendszer és az írott források

Raffaele Biscione a 2007. évi müncheni Urartu-szimpoziumon kísérletet tett az Iránban található urartui erődök hierarchiájának meghatározására, azon az alapon, hogy a különböző erődítmények és megerősített helyek az ezeket körülvevő területek ellenőrzésének, és ezáltal az urartui államiségnek különböző szintjeit képviselik. Előadásunk célja annak a vizsgálata, hogy ez a hierarchia visszatükröződik-e az adott épített környezethez, vagy akár valamilyen általános urartui jelenléthez kötődő epigráfiai anyagban is, és lehet-e vonni ezáltal valamilyen következtetést az urartui uralkodói legitimitáció működése vonatkozásában is.

Burai Erzsébet: Karakterábrázolás Theodóros Prodromos regényében

Előadásom témája a bizánci regény egyik képviselőjének, Theodóros Prodromos regényének karakterábrázolása (ezen belül a női fő és -mellékszereplők ábrázolása) összehasonlítva az antik görög szerelmi regények karakterábrázolásával.

Czerovszki Mariann: Szerepek és erények – A Tristia narratív vonásai

A legújabb kutatások meggyőzően bemutatják a római elégia meghatározó narratív jegyeit. Hipotézisem szerint Ovidius a szerelmi elégiák ezen jellegzetes vonásait a Tristiában is felhasználja. Előadásomban arra a kérdésre fókuszálok, hogy milyen közös történetemát azonosíthatunk a két elégiacsoportban, és ez hogyan határozza meg a szereplők ábrázolását: mely erények és kötelességek válnak meghatározóvá az alaptörténet kontextusában.

Csabai Zoltán: Terményhitelek Babilóniában

Az ókori Babilónia gazdasági forrásokban bővelkedő periódusaiból jól ismertek a kölcsönzéssel kapcsolatos dokumentumok. Az előadás a Kr.e. 1. évezredből származó dokumentumokat kívánja vizsgálni. A kölcsönöket a kutatás – és több tanulmányában az előadó is – elsősorban a pénzhez közvetlenül kapcsolódó, ezüst hitelek alapján vizsgálta. Azonban az ezüstben, azaz a pénzben számon tartott adósság mellett sok olyan szerződéssel találkozunk, amelyekben terményt adnak kölcsönt. A babilóniai írnoki és jogi hagyomány szerint azonban a (termény)kölcsön rögzítésére használt formulát (u'iltu) sokféle típusú kötelezettség lejegyzésére alkalmazhatták. Ezért a vizsgálni kívánt forrásokat a kamattal kapcsolatos (kamatozó, kamatmentes), és a záloggal (jelzálog, kézizálog) terhelt kölcsönök alkotják. Az előadás első részében a forrásokat azzal a módszerrel vizsgáljuk, amivel korábban az ezüst hiteleket is. Ez lehetőség ad az összehasonlító bemutatásukra. Az előadás második részében kísérletet teszünk annak a kiderítésére, hogy a Kr.e. 2. évezred babilóniai törvénygyűjteményekben (Esnunna, Babilón) szereplő ezüst és terménykölcsönök közötti kamatkülönbség kimutatható-e az egy évezreddel későbbi forrásokban.

Csízay Katalin: Themistios: Or. I. (*Peri philanthrópias*)

A keresztények s pogányok által egyaránt elismert IV. századi rétor, Themistios feltehetően 351-ben íródott beszéde II. Constantius császárhoz szól, apópóját az usurpator, Magnentius felett aratott győzelem adta, amennyiben a szerző kegyelemre, s emberbaráti magatartásra inti az császárt a trónbitorló követőivel szemben. Az ideális uralkodó legfőbb erénye a philanthrópia, amely éppen Themistiosnak köszönhetően lesz par excellence vezetői areté. A szerző alaptétele, hogy csupán a philanthróp uralkodó birtokolhat valamennyi erényt, s csakis ennek segítségével juthat az égi szféra közelébe. Előadásomban az oratiót a történeti szempontokon túl Platón filozófuskirályával összevetve kívánom bemutatni.

Dági Marianna: Hellénisztikus aranyékszerek az Antik Gyűjteményben – Makedóniából?

A Szépművészeti Múzeum Antik Gyűjteménye aranyékszereinek lelőhelye ismeretlen, régészeti feldolgozásuk – keltezésük, készítési helyük meghatározása, értelmezésük – során elsősorban a szakirodalomban közölt analógiákra hagyatkozhatunk. Néhány hellénisztikus ékszer (Erős-figurás karikafülbevaló, gránát állatfejekkel díszített nyaklánc, rombusz alakú nyaklánc tagok) esetében azonban lehetőség nyílt közeli, makedóniai párhuzamaikkal való, minden részletre kiterjedő összehasonlításukra. Formai, készítésechnikai összehasonlító elemzésük révén behatárolható feltételezett készítésük helyük és idejük. Archaeometriai vizsgálatuk segítségével pedig meghatározhatók a készítésükhöz használt alapanyag

jellemzői, amelyek további támpontokat nyújthatnak a budapesti és a makedóniai ékszerek közötti összefüggések meghatározásához.

Darab Ágnes: A szatír bőrétől a Kitömött barbárig

A phryg szatír, a virtuóz aulos-játékos, az Apollót versenyre hívó Marsyas tragikus mítosza Ovidius műveiben (Fasti, Metamorphoses) kapta meg örökérvényű irodalmi megfogalmazásait. Az archetípus rangjára emelkedett ovidiusi elbeszélés a magyar irodalom figyelmét mind a mai napig magára vonja, és újramondásra készíti. Az előadás kiindulópontját is az ovidiusi narratívák értelmezése képezi, amely megkerülhetetlen viszonyítási pontja a folytatásban tárgyalt 20–21. századi magyar irodalmi adaptációknak: Sarkadi Imre A szatír bőre című novellájának, valamint Krusovszky Dénes A felesleges part című verseskötetének, kiemelten a Marsyas polifón ciklusnak. Ezek a szövegek korántsem csupán az azonos téma miatt léptethetők párbeszédbe egymással. A test jelentésadó volta, a test mint a textuális reprezentációs stratégiák egyike az az évezredekben átívelő közös pont, amely ezeket a szövegeket bekapcsolja a testről szóló diskurzus áramába. Éppen ez, a korporális narratológia felől közelítés vonja be a vizsgálatba a 2015-ös év magyar sikerregényét is, Péterfy Gergely Kitömött barbárját, amely Marsyas történetének a legkülönlegesebb újrajrásaként is értelmezhető.

Darkó Jenő: „Scythia-leírás” és a magyar krónikák

A szerző annak tudatában, hogy a szakirodalom tisztázni vélte a magyar krónikák szkíta felfogását, így azt egy viszonylag kései politikai készítés következményének tartja. Ezúttal revízió alá veszi a krónikák „Scythia” leírását. A minden kétséget kizáró módon antik hagyományokon alapuló középkori „Scythia” leírás esetében a vizsgálat kiindulásaként két különleges földrajzi fogalom irodalmi pályafutását kívánja bevezetesként bemutatni. Az egyik fogalom a Rifei-hegyek (Riphaei montes, illetve Riphaia horasz). A másik az Ottorogorra (Ottorokorra) nevű, Ptolemaiosznál (VI. 16: 1,2,5,8,13) feltűnő földrajzi jelenség, amely lehet hegy-, város- vagy népnév. Kézainál (c.4.) a Rifei-hegyek Európa határának megjelöléseként szerepel, a Togora-folyó pedig a Scythiát átszelő folyók egyike az Etul mellett. A szerző feljogosítva érzi magát, hogy ne egy konkrét „Scythia”-t keressen, hanem a görög gondolkodás kezdetén kifakadt földrajzi gondolatot, amelyben még a mítoszok a meghatározóak. - „Scythia” - már a korai görög földrajzi gondolkodás szerint is – valahol ott fekszik, ahol hideg van, kellemetlen az időjárás, vad népek lakják, és éppen azért, mert ezek a népek éheznek és fáznak, harciasak, nagyon könnyen hadra hívhatók. Egy szóval Scythiát kellemetlen népség lakja. Amennyiben a magyar krónikák Scythia-leírását tartjuk szem előtt, úgy minden kétséget kizáró módon megállapítható, hogy – mások mellett – Hérodotosz Szkítia-leírása sem egyezik a magyar krónikák „Scythia” leírásával. Az előadás éppen arra keresi a választ, hogy Krónikáink „Scythia” leírása miért és miképpen csatlakozik forrásához (forrásaihoz).

Petrut Dávid: A daciai keleti limes síremlékművészetének tipológiai és stilisztikai sajátosságai

Dacia keleti határvonala több szempontból eltér a provincia urbanizált és viszonylag fejlett nyugati övezetétől, ennek megfelelően a kutatottsági szintje is jelentősen alacsonyabb. Mindazonáltal az utóbbi években elkezdett hiánypótló régészeti kutatások hozzájárultak a régió római múltjának és örökségének jobb megismeréséhez. Hasonló pozitív eredményeket ígér a különféle gyűjteményekben őrzött vagy régebbi feltárások alkalmával napvilágra került leletek újraértelmezése és korszerű tudományos szempontok alapján való újraértékelése. Ezen belül rendkívül fontos helyet foglalnak el a síremléktöredékek, melyek viszonylag nagyszámban kerültek elő elsősorban a marosvécsi katonai tábor védőárkából. A tartomány szobrászatával foglalkozó átfogó tanulmányok rámutattak a három daciai provincia (Superior, Porolissensis és Inferior) síremlékművészetének tipológiai és stilisztikai jellegzetességeire. Ezek alapján elmondható, hogy a nagyobb körzeteket is ellátó kőfaragó műhelyek mindhárom provinciában többé-kevésbé egységes stílusjegyeket mutatnak. Előadásomban a daciai keleti limes római síremlékeinek tipológiai és stilisztikai elemzését és osztályozását kívánom bemutatni helyi, regionális és tartományi viszonylatban.

Domokos Gyöngyi: A recusatio metamorfózisa

Ha a recusatio nem kizárólag a Hans Lucas által kreálódott definícióra korlátozódik, mely a római aranykor példáira támaszkodik, hanem az elutasítás mint toposz korábbi forrásai is elemzésre kerülnek, arra a következtetésre juthatunk, hogy a recusatio a műnemváltás meg nem valósulását, a műnem ill. a műnemváltás elutasítását jelenti. Az előadás tehát az ógörög és római irodalmi horizontok analógiára épülő metszéspontjain újra kívánja alkotni az irodalmi tradícióban gyökeret vert recusatio-értelmezés fogalomkörét.

Egedi-Kovács Emese: Az Iviron 463-as jelzetű, kétnyelvű bizánci kódex történeti vonatkozásai

Az Athos-hegyi Iviron 463-as jelzetű 11. századi kézirat különlegessége, a benne található gyönyörű miniatúrákon túl, hogy a görög szöveg mellett a kézirat margóján egy teljes (!), ez idáig át nem írt, ófrancia fordítás szerepel, amely nem kizárt, hogy akár a kódex készítésével egy időben vagy nem sokkal azt követően készült. Az előadás a szövegkiadási munkálatok eddigi tapasztalatainak összegzésén túl a fordítás keletkezésének lehetséges körülményeit, történeti és társadalmi vonatkozásait vizsgálja.

Esztári Réka: Enki isten írása - A Summa izbu ómensorozat rejtett struktúrája

A kanonikus Summa izbu ómensorozat, azaz a teratológiai előjelek Kr. e. első évezredi gyűjteménye azon tudományos művek közé tartozott, melyeket a mezopotámiai hagyomány Enki, a bölcsesség istene alkotásaként tartott számon. Noha több kutató is felfigyelt arra, hogy a műben az egyes ómenek belső asszociációin túl egy helyütt, egy rövid, mindössze néhány soros szakaszban a hermeneutikai összefüggések is szerepet játszhattak az egyes előjelek egymás után rendezésében, a jelenséget ritka kivételnek, a szövegrészt pedig egyedülálló írónoki bravúrnak tekintették. Jelen előadás arra kíván rávilágítani, hogy az analógiás hermeneutika vertikális, sőt mi több, függőleges és vízszintes tengelyek mentén egyidejűleg

megvalósuló alkalmazása a legkevésbé sem tekinthető kivételesnek: a több mint száz soros első tábla struktúráját - a világos tematikus elrendezésen túl - ugyanis alapvetően egy jól végigkövethető, az ómenek írott formáján, s az ebből következő rejtett összefüggéseken alapuló hermeneutikai rendszer határozta meg. E rendszer természetesen csupán a szakképzett, azaz az ómen-interpretációs technikákban jártas írnokok, tudósok számára bontakozhatott ki teljes valójában - nem meglepő tehát, hogy a modern értelmezők előtt mindeddig rejtve maradt. Feltárása, mely nagyban hozzájárulhat a mezopotámiai tudományos gondolkodás elemi módozatainak megértéséhez, egyben arra is rávilágít, hogy a szóban forgó ómen-gyűjteményt valóban méltán tekinthették egy „isten írásának”.

Fehér Bence: Melyik út megyen itt Sirmiumba?

Ptolemaios dalmatiai adatai több, részben tengeren, részben a szárazföldön vezető út felméréséből származnak, melyek mindegyike Dyrrhachiumból indul ki és észak fele tart, részben Plinius és Strabón adataival egybeesnek, részben azonban erősen különböznek. Kérdéses azonban az, ezek közt van-e olyan, amely áthaladva a provincián eléri Pannoniát, illetve a pannoniai, Sirmiumból kiinduló felmérések milyen déli útvonalhoz csatlakoztathatók Ptolemaios szerint.

Ferenczi Attila: Egy kellemetlen sor Valerius Flaccus Argonauticájából

Mit kezd a filológus egy olyan sorral, amelyet nem tud beilleszteni az értelmezésbe? A legnyilvánvalóbb értelmezési probléma az egymásnak ellentmondó állítások együttes szerepeltetéséből adódik egy elbeszélői műben. Ilyenkor a filológus cselekvésre kényszerül, de vajon mit tehet? Ezeket a kérdéseket kívánja felvetni az előadás egy valeriusi ellentmondás bemutatásával.

Ferenczi Roland: A tamil király és a kalózok az indo-római kereskedelem idején

A tamil Caṅkam irodalom antológiái (Kr. e. 3. sz. – Kr. u. 3–4. sz.) egyedülálló módon örökítik meg a yavaṅak tamilokkal folytatott kereskedelmét, kereskedelmi diaszpóráként történő megtelepedését és társadalmi szerepvállalását az ókori dél-indiai királyságok területén, ezért napjainkban elengedhetetlen, hogy az indo-mediterrán kutatások során a vizsgálatot az indiai forrásokra is kiterjesszük. Előadásommal az ókori dél-indiai történelem ritkán tárgyalt jelenségére keresem a választ: kik lehettek a Malabár-part rettegett kalózai, akiktől a görög-római írók óva intették az utazókat és vajon nyomukra bukkanhatunk-e a dél-indiai szövegekben? Az előadás során részletesen rávilágítok, hogy az Id. Plinius, Ptolemaios, a Periplus Maris Erythraei és a Tabula Peutingeriana által felvázolható történeti-földrajzi időben és térben nem csak az említett szerzők feltételezték kalózok jelenlétét a Malabár-parton, de azokkal kapcsolatban a tamil Eṭṭuttokai több antológiájában is figyelemreméltó adalékokat találhatunk. Történeti nyomozásunkkal az óceán szigetein lakó kaṭampák nyomába eredünk, akik mögött egy az indo-római kereskedelemről hasznot húzó kalózkodó törzset sejtethetünk, és akiknek legyőzése érdekében Neṭuñcēralāṭaṅ és Ceṅkuṭṭuvaṅ az ótamil történelemben egyedülálló módon tengeri flottát épített.

Forisek Péter: Arrianos és Achilleus

Arrianos a Fekete-tenger körülhajózása című művében bemutatja Leuké szigetén Achilleus szentélyét, amelyet nagy tisztelet övezett nemcsak a görögök, hanem más népek körében is. Az előadás Arrianos leírása, illetve más antik szerzők, epigráfiai adatok és régészeti leletek segítségével próbálja rekonstruálni Achilleus kultuszát a Kr. u. 2. századi fekete-tengeri régióban.

Fullér Andrea: Gondolatok egy magángyűjteménybe került bronzszoborról és a lótuszvirágon ülő oroszlánfejű istennő ábrázolásáról

Kutatási területem a női bronzplasztika szerepe a templomi kultuszban a 22–26. dinasztia időszakában. Szakdolgozatom megírása óta foglalkoztat az a különleges bronz szobor, amely egy trónon ülő nőalakot ábrázol, és ezzel eltér az általam tanulmányozott szoborcsoport többi darabjától. A magángyűjteménybe került szoborról – amelyet Paul Mallon régiségkereskedő értékesített 1925-ben –, mindössze az aukciós katalógusban közölt leírás és két fénykép áll rendelkezésre. Az eltelt évek során többször feltettem magamnak azt a kérdést, hogy érdemes-e újra és újra visszatérni ehhez szoborhoz és megkísérelni a felületét díszítő ábrázolást, illetve magát a szobrot egyetlen leírás alapján elemezni? Mostanra elérkezettnek látom az időt arra, hogy egy a tanulmányban összegezzem az eddig összegyűjtött anyagot, amelyhez jelentősen hozzájárult az, hogy időközben a Bibliothèque nationale de France elektronikus könyvtára kiváló minőségben digitalizálta a fent említett katalógust. Napjainkban nagy és gyors változások zajlanak, amelyek új távlatokat nyitnak a kutatásban és jelentősen átfőrmálják az egyiptomi fémművészetről korábban kialakított képet. Egyre több múzeumi gyűjtemény anyaga online is elérhető új, jó minőségű fényképekkel és tárgyleírásokkal, köztük sok korábban kevésbé ismert, vagy mindezülig publikálatlan tárggyal. Előadásom célja, hogy ismertessem azokat a szobrászati párhuzamokat, amelyekkel a tanulmányozott szobor nagyobb kontextusba helyezhető és értelmezhető.

Gesztelyi Tamás: A Seuso-kincs Meleagros-táljának képprogramja

A Meleagros-tál peremén 6 szegmensben különböző mitológiai történetek ábrázolásai láthatók. Az előadás ezek összeválogatásának szempontjait és jelentését igyekszik megállapítani.

Gonda Attila: Latin nyelv az Alpok–Duna–Adria régióban

A vulgáris latin nyelv területi nyelvváltozatainak kutatása mindeddig nem tudta megbízható módon kimutatni az újlatin nyelvek alapjául szolgáló vulgáris latin nyelvváltozatok meglétét illetve azok földrajzi határvonalait a Római Birodalmon belül. Különösen nehéz következtetni azokra a területi nyelvváltozatokra, ahol a római közigazgatás hamarabb összeomlott, és újlatin nyelv nem alakult ki. Előadásunkban a latin dialektológiában úttörő és már eddig is számos eredményt felmutató új módszertant alkalmazva vizsgáljuk meg Pannonia és az észak-italiai Ventia et Histria régió feliratos korpuszainak nyelvi hibajelenségeit, és a két terület nyelvi jellegzetességeit a hibatípusok relatív disztribúciójának Herman József által kidolgozott statisztikai vizsgálatával tárjuk fel. A vizsgált földrajzi területek közös vonásainak elemzése révén azt igyekszünk kideríteni, hogy létezhetett-e egy tágabb nyelvi egység a

Római Birodalom Alpok–Duna–Adria régiójában, ahogy azt Untermann és Herman is felvetették korábbi tanulmányaikban. Vizsgálatunk fókuszában a Pannonia és Venetia et Histria feliratos korpuszaiban kimutatható hangtani és esettani hibajelenségek összevetése áll majd.

Gradwohl Edina: Pica - a kívánósság az antik orvosi irodalomban

Közismert jelenség, hogy az állapotos nők olykor vágnak olyan ételekre, gyümölcsökre, amelyeket az adott évszakban nem lehet elérni, illetve ezeknél furcsább dolgok fogyasztására is. A tünetet az ókori orvosszerzők is leírták (pica, kissa), és olykor meglehetősen különös magyarázatot adtak rá.

Grüll Tibor: Róma és a só

Plinius az emberi civilizáció alapjának nevezte a sót. Ennek ellenére a „fehér arany” római kori előállításának, kereskedelmének és fogyasztásának története nemzetközi szinten is csak gyerekcipőben jár. Az előadás kísérletet tesz a só gazdasági szerepének összefoglalására a római császárkorban.

Hajdu Péter: A Tibullus-elégia narrativitása

Attól, hogy az elégia lírai műfaj, még nagyon sokat írtak a történetekről, amelyeket kiolvashatunk belőlük, sőt nagyon gyakran a történet megértése látszik az értelmezés céljának. Mindez legalább két szinten történik. Egyrészt az egyes elégiakönyvekről vagy szerzői korpuszokról is feltételezik, hogy ki kell adniuk egy nagy történetet, másrészt az egyes elégiákból is gyakran igyekeznek kiolvasni a sztorit. Ezek a próbálkozások nem eleve elhibázottak, azonban feltűnő, hogy az elégia műfaja mennyire ellenáll nekik. Az egyes költemények sorrendjét nem lehet megfeleltetni egy mögöttes történet időrendjének, ez pedig kizárja az utóbbi megbízható konstrukcióját. Az egyes elégiákkal sem mindig jobb a helyzet. Propertius verseit gyakran darabolják fel a durva kontextuális váltások miatt, Tibullusnál pedig nagy munkát igényel a gondolat- vagy előadásmenet követése. Az előadás fő példája a legjobban szerkesztettnek tartott Tib. I.5, amely egy szoros olvasásban mégsem látszik olyan kiegyensúlyozottnak.

Hamvas Gábor: Theron alakja Silius Italicusnál

Előadásomban a Silius Italicus Punicájának második könyvében szereplő Theron alakját és jelentőségét kívánom bemutatni. A Saguntum ostromát leíró jelenetben feltűnő Theront, aki Hercules papja, az elbeszélő Hercules attribútumaival jellemzi, és egy rövid ekphrasisban leírja a lernai Hydrát ábrázoló pajzsát is. E jelenetnek megvan a vergiliusi mintája (Aventinus bemutatása és pajzsának leírása), de amellet fogok érvelni, hogy Silius Italicus ezt a mintát többlettartalommal töltötte meg, mivel míg az Aventinus pajzsán lévő kép csak a szereplő származására utal, addig a Theronén lévő a hős későbbi sorsával is összefüggésbe lehet hozni. A következőkben a Theron és az Asbyte nevű amazon közötti harcban, illetve az azt megelőző jelenetben szereplők neveinek jelentőségét elemzem, valamint a fej és lefejezés motívumát vizsgálom. A továbbiakban bemutatom, hogy a cselekmény eseményei miatt

Theron egyrészt Herculesszel, másrészt Hercules áldozataival, a nemeai oroszlánnal és a lernai Hydrával is összehasonlítható, valamint egy intertextuális utalás miatt Hanniballal is, aki viszont az eposz egy későbbi jelenete miatt szintén párhuzamba állítható Hercules áldozataival. Végül kitérek a 16. könyvben leírt futóversenyre, ahol egy szintén Theron nevű szereplővel találkozunk, és azt igyekszem bizonyítani, hogy mivel a Theron név és a futóverseny során szintén megjelenő fej motívum ismételt szerepeltetése felidézi a második könyv Theronját, aki a hozzá kapcsolódó utalásoknak köszönhetően Hannibal vereségét is előrevetíti, a 16. könyv Theronja is Hannibal vereségére utal.

Harcz Klaudia: Az Ovidiusnak tulajdonított *Halieutica* szerzőségének kérdéséhez

A *Halieutica* című 134, meglehetősen romlott sorban fennmaradt, halászatról szóló tanköltemény szerzőjét idősebb Plinius *Naturalis Historiájának* 32. könyve Ovidiusnak tulajdonítja. Ennek alapján a költő száműzetése idején, élete utolsó éveiben Tomiban írta volna a költeményt. A szöveg hitelességének problémája már korán felmerült: a 12–13. századi Ovidius-coprusok nem tartalmazzák a *Halieuticát*. Az előadás a kutatás jelenlegi állásának kifejtése után ismerteti a szókincs elemzésének eredményeit, és felvetem a szöveg egyik legutóbbi monográfiáját, Capponi vonatkozó vizsgálatainak pontosításának szükségességét.

Hegy W. György: Antonius, az ifjú Caesar és az istenek

A Kr.e. 30-as éveknek egyik fontos problémája az Antonius és Octavianus között zajló propagandaháború, amelyben több isten is helyet kapott. A kor két meghatározó politikusa identitását, politikáját, Rómához, illetve egymáshoz való viszonyát a valláson keresztül is megfogalmazta. Kettejük harcának ez a vonása a hivatalos múltat kialakítani igyekvő Augustus-kori forrásainkban pedig még jobban felerősödik. Az előadás néhány egymással összefüggő problémát kiemelve törekszik olyan újabb nézőpontokat megfogalmazni, amelyekből mind a korszak, mind forrásaink egyes elemei értelmezhetőbbeké válhatnak.

Hendrik Nikoletta: Cinikus hatások Epiktétosz első toposzában

Epiktétosz a három toposzában három paradigmát alkalmaz úgy, hogy végig megmarad a sztoikus filozófia alapelveinél. Az első szinten cinikus doktrinális jegyeket találunk, a második szinten Panaitiosz gondolatai mutatkoznak meg annak ellenére, hogy közvetlen említést nem találunk róla az epiktétoszi életműben, a harmadik szinten pedig a korai, ortodox sztoikus filozófia bontakozik ki. Előadásom célja, hogy a cinikus jegyeket fejtssem ki Epiktétosz első toposzában. A cinikus filozófia kiemelt pozíciója Epiktétosznál közismert tény (Diss. 3.2), de elsősorban a stílus hasonlóságát hangsúlyozzák (Long 2002, 64, vö. közérthető stílus: Órigenész: *Kelszosz ellen* 6.2), másrészt pedig Diogenész alakját, mint a megfelelő módon élt élet egyik példaképét. Állításom szerint Epiktétosz egy fontos cinikus tételt is átemel saját filozófiájába, méghozzá a tőlünk függő és nem tőlünk függő dolgok területére. Epiktétosz egyetért azzal a két korai sztoikus doktrínával, hogy egyrészt csak a morális jó a jó, és a morális rossz a rossz (DL 7.101–3=LS 58A, Sextus Empiricus *A tudósok ellen* 11.64–7=LS 58F=SVF 1.361), másrészt pedig abban, hogy a morális jó vagy rossz a közömbös dolgokra vonatkoztatott választásban nyilvánul meg (DL 7.105=LS 58B, Sztobaiosz 2.76.9–15=LS 58K). Epiktétosz azonban egyszer sem említi a korai sztoikus természet szerint való és nem a természet szerint való elkülönítést (DL 7.101–3=LS 58A;

Sztobaios 2.79.18–80.13, 82.20.1=LS 58C), hanem sokkal inkább a morálisan releváns (eph' hémin területe, hiszen erre van ráhatásunk, ezért vagyunk morálisan felelősek) és a morálisan közömbös (uk eph' hémin területe) közti különbséget hangsúlyozza, ahogy a cinikusok is tették. Epiktétosz nyíltan utal is a cinikus tan hatására, amikor egy történetet ismertet: Diogenészt Antiszthenész úgy tette szabaddá, hogy megtanította, mi az, ami az övé és mi az, ami nem (Diss. 3.24.67–8). Epiktétosz azonban nem fogad el minden cinikus tételt, ezért is fordul a második és harmadik toposzában a sztoikus tanok felé.

Horváth László: Az öreg lovag

Az előadás szövegkritikai és filológiai vizsgálat alapján a Πρέσβυς Ἰππότης címen ismert, 307 sorból álló görög költemény legfontosabb jellegzetességeit, kutatási alapkérdéseit vizsgálja újra és próbál adalékokkal szolgálni. A költemény megtalálása óta egy híján kétszáz év telt el, amelynek során számos értelmezési kísérlet és megoldás született nyelvészeti, irodalmi- és kultúrtörténeti szempontokból egyaránt. A kutatás történetét – különösen a XIX. században – heves szakmai konfliktusok jellemzik, amelyek felfejtése filológiai szempontból sem érdektelen. Friedrich Henrik von der Hagen germanista professzor (Breslau majd Berlin) 1821-ben kiadott itáliai utazásait megörökítő, és Goethét keresetten idéző levélében (Róma, 1817. április 21.) számolt be a felfedezéséről. A vatikáni kódexben fennmaradt 307 sorból álló görög költemény az Artúr-legendakör epizódját írja le – miként azt később Karl Ludwig Struve megállapította – a francia Guiron le Courtois (eredetileg valószínűleg Palamède) című francia lovagregény bevezetője nyomán. A Tristan-regényt bevezető két önálló, a regénybe foglalt fő történethez nem illeszkedő epizódot – köztük az öreg lovag történetét – később a pisai Rustichello (Marco Polo majdani cellatársa) összegezte, és minden bizonnyal ez az átdolgozás vált a görög költemény közvetlen forrásává. Von der Hagen 1821. majd 1824. évi szövegkiadásait nemcsak kíméletlen kritika fogadta, hanem közvetve hamisítással is meggyanúsították (Charles Gidel utalása, 1866). Adolf Ellissen 1846-ban elkészítette a mértékadó kritikai kiadást, amelyet Breillat (1938) és Rizzo Nervo (2000) saját kiadásaik alapjául használhattak (von der Hagen 1848-ban negligálta Ellissen munkáját, cselekedete a semmibe vett kutató részéről páratlan támadást váltott ki: 1871). Szövegkritikai szempontból a kézirat újbóli kollacionálása kisebb adalékokkal szolgálhat. (A testimoniumok, elsősorban a görög irodalmi reminiscenciák összegyűjtése és a kritikai kiadás testes-rovatban történő összegző közlése a későbbi kutatások számára is segédlet lehet). A francia „eredetivel”, pontosabban fogalmazva az előképpel történő egybevetés, az azonosságok és különbségek, valamint a homérosi és a görög irodalmi áthallások – különösképp lexikai és nyelvi szempontú – újbóli vizsgálata közelebb vezethet az egyedülálló mű (tudniillik sem közvetlen görög előzménye, sem utóhatása nincs) keletkezésének egyelőre kifürkészhetetlen titkaihoz. A görög irodalmi áthallások, valamint a francia lovagregény és a homérosi eposzok szellemisége, a költői megfeleltetés és adaptáció szempontjából sincs consensus a kutatásban. A keletkezés helyét és idejét (XIII. század vége – XV. század második fele) is bizonytalanság övezi (lásd Breillat felvetését a mű vagy a szerző ciprusi kötődéséről). Másfelől a mű a kultúrák közötti adaptációk az interpretatio Graeca jelentős emléke (vö. Goldwyn 2012).

Hudák Krisztina: Van-e az ókeresztény művészetnek belső kronológiája a 4. században?”.

Az előadás arra a kérdésre keresi a választ, hogy a (topográfiai) kontextus alapú kronológia, a stílus alapján történő keltezés, valamint az ókeresztény teológiai fejlődés együttes figyelembe vételével a 4. századi keresztény tematikájú művészeti ábrázolásokon valóban lehet-e, és ha igen, milyen mértékben, milyen bizonyossággal stílusváltozásokat elkülöníteni?

Római kori kriminálarcheológia és pannoniai vonatkozásai

Illés Imre Áron: Mire jó egy városi törvény?

Sokan és sokat vizsgálták már azt a kérdést, hogy a korabeli jogéletről milyen információkat nyújtanak számunkra a városi törvények. Gyakran elemzett kérdés az is, hogy egy ilyen törvény milyen funkciót töltött be, pl. városi törvény tette-e municipiummá Hispania peregrinus közösségeit, vagy csak követte a municipiummá válást. Ezek mellett szinte teljesen elsikkadt az, hogy a mindennapi (jog)életre milyen hatással lehetett egy ilyen törvény. Azaz ha mi nem értünk pontosan egy jogi szakkifejezést a vonatkozó források hiánya miatt (pl. *intertium*), egy átlagos provincia átlagos municipiumának átlagos lakója vajon érthette-e, (feltéve persze, hogy tudott latinul olvasni). Az előadásomban néhány példa segítségével azt vizsgálom meg, hogy a római jogalkotók a különböző városi törvényekben milyen jogi ismereteket feltételeznek, és ilyen szempontból mennyire egységes ez a törvénycsoport, figyelembe véve természetesen az egyes törvények sajátosságait (pl. egyedi *colonia* törvénye, vagy több városra is alkalmazott „kerettörvény”).

Imre Flóra: Magyar Horácok

A 18. század végének és a 19. század elejének magyar Horatius-olvasatairól szándékszmot képet adni. Virág Benedeket (aki elsőként fordította magyarra a teljes Horatius-corpust) és Berzsenyit (aki költészetében „tette magáévá” Horatiust) egyaránt „magyar Horác”-nak nevezte saját kora. Ennek az időszaknak jellegzetes Horatius-olvasatait vizsgálom a 21. századi Horatius-kutatás új kérdésfeltevéseinek fényében.

Ittész Gábor: „Pannonius docuit Gallorum Martius oras”: Egy késő ókori szent reformátori recepciója

Martin Luther Szt. Márton ünnepének előestéjén született, és a következő nap a tours-i püspök nevét kapta a keresztségben. Bár a reformátor számos műve közül egyetlenegy sem szentelt névadójának, és annak sincs nyoma, hogy nagynevű elődjét személyes védőszentként élete bármelyik szakaszában kiemelt figyelemmel illette volna, Szt. Márton alakja végigkíséri Luther teljes pályafutását. Adatolható előfordulásaival 1515–1545 között sok tucatszor találkozunk. Különösen prédikációiban hivatkozott rá szívesen. A forrásanyag összegyűjtésén és rendszerezésén túl az előadás rekonstruálja a reformátor Szt. Márton-képét. A sok apró darabból összeálló mozaikból egyszersmind az a teológiai koncepció is kirajzolódik, amely meghatározta a (talán leg)első hitvalló – azaz nem vértanú – szent recepcióját Luthernél. A témának külön aktualitást ad, hogy Tours-i Szt. Márton 1700 éve, 316 körül született Savariában, és az évforduló tiszteletére 2016-ot Szt. Márton emlékévvé nyilvánították.

Ittész Máté: Főige, funkcióige, segédige: a kar ige a védikus nyelvben

Előadásomban a védikus óind nyelv leggyakoribb igéjének, a kar 'csinál' igének a különböző használatait vizsgálom. Az ige etimológiájának bemutatása után részletesen tárgyalom a lexikális főigei, a funkcióigei és a segédigei szerepeket, kitérve a grammatikalizáció kérdéseire is.

Janzsó Miklós: A Tabula Cebetis és a kereszténység

A modern filológiai kutatásban általánosan elfogadott nézetnek tekinthető, hogy a TABULA CEBETIS c. filozófiai dialógus feltehetőleg a Kr. u. I. században született, amely a jelentősebbnek tekinthető bölcseleti áramlatok tanításait ötvözi. Mindezekon kívül számos momentum tekintetében hordoz keresztény vonásokat is, amelyek a biblikus párhuzamok tükrében mutathatók ki. Előadásomban ezen elemeket veszem számba: nyelvi-stilisztikai szempontból vázolom a dialógusnak a biblikus és korai keresztény irodalommal való lényegesebb kapcsolódási pontjait a mű újkori kommentátorainak (Johannes CAMERS, Justus VELSIUS) fényében, illetve kitérek arra, hogy ezen momentumok miként járulhatnak hozzá a mű értelmezéséhez.

Jármi Viktória: A gens Cassia emlékezete

A gens Cassia egyike volt a római köztársaság kiemelkedő nemzetségeinek. A plebeius nemzetség első ismert tagja a köztársaság legkorábbi időszakában háromszor is (Kr. e. 502, 493, 486) consuli méltóságot viselő patrícius Spurius Cassius Vecellinus. Miután Spurius Cassiust Kr. e. 486-ban kivégezték, a nemzetség tagjai csak a második pun háborúban tűntek fel újra, majd a Kr. e. II. században érték el ismét a legmagasabb politikai és katonai pozíciókat. Ettől kezdve a nemzetség tagjai által vert pénzeken is felismerhetővé válnak azok a témák és motívumok, amelyeket a gens reprezentatív szempontból kiemelkedőnek és fontosnak, emlékezetre méltónak tart. Az előadás azt a kérdést járja körül, hogy a nemzetségi emlékezet felől vizsgálva a pénzverés tükrében hogyan értelmezhető a Spurius Cassiusra vonatkozó hagyomány.

Jenei Péter: Jákób Lábán házában (1Móz 29–31). Esettanulmány a patrónus-kliens viszonyrendszerek ószövetségi kutatásának tárgyköréből

Általában véve minden ókortudós egyetért abban, hogy a patronátus nemcsak az antik világ, de az ókori közel-keleti társadalmak egyik alapvető intézménye is. Ennek ellenére a patrónus-kliens viszonyok ókori közel-keleti megjelenését illetően meglehetősen korlátozott számban áll csupán rendelkezésre szakirodalom. Ez a megállapítás fokozottan érvényes a biblikus kutatásokra is, ilyenformán az Ószövetség-tudományon belül a terület kutatása és feldolgozottsága meglehetősen marginálisnak mondható. Jelen kutatás egy ószövetségi narratíva-ciklus példáján keresztül (Jákób és Lábán története az 1Móz 29–31-ben) vizsgálat alá veszi az ókori közel-keleti, ószövetségi patrónus-kliens viszonyrendszerek egyik különösen érdekes válfaját: a helyi-jövevény viszonyt. A kutatás kiindulópontja, alaptézise: Az ókori patrónus-kliens viszonyok számtalan megjelenési formája közt a helyi közösség és az adott közösségen kívülről érkező jövevények közötti kapcsolat az Ószövetségben tulajdonképpen a patrónus-kliens viszonyrendszerek egyik válfajaként is értelmezhető. A kutatás célja, hogy feltérképezze a fent megnevezett ószövetségi leírásokban megjelenő

patronus-kliens viszony dinamikáját és mechanizmusait. A kutatás ezáltal hozzá kíván járulni a patronus-kliens viszonyrendszerek ószövetségi kutatási területének népszerűsítéséhez, ill. kiszélesítéséhez.

Joháczai Szilvia: Dionysikus ábrázolások a Szépművészeti Múzeum attikai feketealakos vázáin

A dionysikus jelenetek a legtöbbször előforduló ábrázolások közé tartoznak az attikai vázafestészetben. A budapesti anyagban 31 attikai feketealakos vázán, összesen 44 alkalommal találkozunk Dionysossal kapcsolatba hozható kultusz-, mitológiai vagy thiasos jelenettel. Előadásomban a problémás darabokat szeretném bemutatni a jelenlegi kutatás fényében.

Juhász Erika: Kivonatok a Húsvéti krónikából

A Kr. u. 7. században készült Chronicon Paschale (Húsvéti krónika) eddigi ismereteink szerint egyetlen kéziratban, a 10. században másolt Codex Vaticanus Graecus 1941-ben maradt fenn. A 16. században legalább négy másolat készült a krónikáról: három Andreas Darmarios műve (Codex Monacensis Graecus 557; Codex Holmiensis Graecus Va. 7,1–2; Codex Upsaliensis Graecus n. 2 – a másolatok sorrendje a korábbi szakirodalomban valószínűleg helytelenül szerepel); a kutatók számára legkevésbé ismert, jóllehet a legjobb, és biztosan a vatikáni kódexről készült másolat (Codex Matritensis Graecus 4860) szerzője pedig egyelőre ismeretlen. A reneszánsz kori másolatok modern, szakszerű leírása és a kéziratok írás- és könyvtörténeti elemzése folyamatban van. Nem hagyhatjuk azonban figyelmen kívül a krónikából származó kisebb összefüggő szövegegységeket vagy tematikusan kigyűjtött adatokat tartalmazó kódexeket sem. Ezek a szövegek nemcsak önmagukban érdekesek, hanem a Chronicon Paschale már ismert kéziratjai, és azok keletkezéstörténete szempontjából is tartogatnak új eredményeket. Különbséget kell tennünk a Húsvéti krónika szövegéből készült, illetve a 10. századi kódexbe későbbi kezek által bemásolt szövegekből származó kivonatok között. Az előadásban csak az előbbire szorítunk, azonban mellőzzük azokat a szövegrészeket, amelyeket a szakirodalomban tévesen származtattak a Húsvéti krónikából. A kivonatok közül a legerjedelmesebb a Joseph Juste Scaliger Thesaurus Temporumában szereplő részlet, amely Isaac Casaubon kivonata alapján került a műbe. Casaubon kivonata (melyet ma az Oxfordi Bodleian Library-ban őriznek) kódextörténeti szempontból is nagy jelentőséggel bír: nagy valószínűséggel Andreas Darmarios egyik másolata alapján készült, és fontos mérföldkő a Darmarios-kézirat történetében, melyet ezidáig tévesen rekonstruált a kutatás. Szintén Darmarios másolata miatt érdekes, de a Codex Vaticanus Graecus 1941 vándorútja szempontjából is fontos két másik kézirat (Codex Ambrosianus Graecus 814 (A 175 inf.); Codex Vaticanus Graecus 1949 VI), melyek a Chronicon Paschaléból csak a consullistákat őrizték meg. A vatikáni kéziratot 1551-ben Sziciliában fedezte fel Jerónimo Zurita y Castro aragón tudós. A kódexet magával vitte Rómába majd – többek között – Zaragozába. A megtalálási helyéről Fasti siculiként emlegetett ismeretlen szerzőjű krónika a benne található kronológiai adatok – különösen a consulok listája miatt – nagy érdeklődést váltott ki a korabeli tudós körökben; többen is kölcsönkérték, hogy másolatot/kivonatot készí(t)senek belőle. A krónikában található consulnevek, és azok forrásainak felkutatása rendkívül bonyolult feladat. Ezek a kivonatok valamint a humanista történészek rájuk vonatkozó levélváltásai azonban nemcsak az esetleges másolási hibák kiküszöbölésében segítenek; jelentőségüket mutatja, hogy alapul szolgáltak a témával foglalkozó korszakalkotó

összefoglalások szerzőinek (Panvinus, Sigonius, stb.) is. A kódexek régi katalógusleírásai azonban revízióra szorulnak, az újabb kutatások pedig a kivonatok datálásának kérdésében is módosíthatják a korábbi nézeteket. A kivonatok újabb csoportját képezik a még későbbi, 17–18. században készült szövegek, amelyek – amennyiben valóban a Húsvéti krónikára vezethetők vissza – újabb adatokkal szolgálhatnak a teljes művet tartalmazó kéziratok sorsára vonatkozóan is. Előadásunkban a fenti szempontok szerint csoportosítva vizsgáljuk az egyes kivonatok, és megkíséreljük kiigazítani a szakirodalomban olvasható korábbi tévedéseket, ellentmondásokat.

Kapi Péter: Pomponius Mela *De Chorographiájának* datálása és druidákkal kapcsolatos megjegyzései

Pomponius Mela *De Chorographiájának* datálása azóta vitatott, hogy felfedezték a reneszánsz idején. A 20. század elején úgy tűnt, hogy E. Norden és G. Wissowa sikeresen zárta le a vitát, azonban az újabb kutatási eredmények fényében elméletük vitatható. A keltezés körüli problémák Mela druidákról szóló információinak értékelését is befolyásolják. Az előadás az ezzel kapcsolatos vizsgálat eredményeit ismerteti.

Kárpáti András: Mi ez a zsvivaj? Pratinas: fr. 1. (PMG 708)

A Pratinas neve alatt fennmaradt töredék műfaja, datálása, értelmezése egyaránt vitatott. Hyporchéma, dithyrambos vagy szatírdráma? Hozzászól-e ez a 26 sornyi szöveg, amely vagy a Kr. e. 5 század elején vagy a végén keletkezett, a műfajokról vagy az ünnepi kardal kívánatos előadásmódjáról szóló antik vitákhoz? Leválasztható-e, leválasztandó-e az értelmezésről a Pratinast idéző Athénaios historizáló poétikai koncepciója? Az előadás ezekre a kérdésekre keres újragondolt válaszokat.

Kárpáti András Dániel: A Presbón rejtély

Az előadás egy prosopographiai kutatáshoz kapcsolódik, pontosabban az ókori Orchomenos lakosainak összegyűjtéséhez. A trójai háború előtti időszak feltérképezését követően szembesültem egy különös személlyel, aki nem más, mint Presbón. A vizsgálat közben sikerült három elkülöníthető királyi családra visszavezetni Orchomenos korai történelmét. A források többé-kevésbé egyetértenek a személyekkel említésével kapcsolatban, ezért volt meglepő, mikor az előbb feltüntetett név csak Pausanias leírásában szerepelt. Jóllehet ennek magyarázatára elég lenne egy lábjegyzet, viszont fontos lehet az a tény, hogy a családfában elfoglalt helye Presbónnak két királyi família rokonságát mutatja. Athamas és Klymenos házának összekapcsolása érdekes felvetés az ókori utazó leírásában, ezért az előadás célja, hogy tisztázza Presbón alakját és megjelenésének okán felmerülő kérdéseket.

Karsai György: Egy tragédiába rejtett tragédia: Ókeanosz a Leláncolt Prométheusz-ban

Aiszkhülosz Leláncolt Prométheusz-ában a tragikus konfliktusban érintett egyik fél, Zeus meg sem jelenik a színen, szolgálai és küldöttei útján lép kapcsolatba az ellene lázadó Prométheusszal. Előadásomban e kapcsolatrendszer egyetlen szereplőjének, Ókeanosznak a tragédiában betöltött szerepére, a múltban és a színpadi jelenben megszületett döntéseinek elemzésére vállalkozom.

Kató Péter: Áldozati előírások a hellénisztikus polisokban

Az állatáldozat, az ókori politeista vallások leggyakoribb és legfontosabb szertartása, régóta a vallástörténeti kutatás középpontjában áll. A ma legelterjedtebb nézetek szerint az áldozatok szerepe, azon kívül, hogy alkalmat adtak a húsfogyasztásra, az egész ókor folyamán abban állt, hogy biztosították a kapcsolatot az istenekkel a reciprocitás elve alapján, valamint kifejezésre juttatták és megerősítették az áldozaton résztvevő személyek összatartozását. Előadásomban az áldozatokat a hellénisztikus polisok feliratos anyaga alapján konkrét történeti kontextusukba ágyazva vizsgálom. Konkrétan arra keresem a választ, milyen kapcsolat mutatható ki az áldozatok helyszínére, az időpontjára, finanszírozására, a résztvevők körére, az áldozati állat fajtájára és egyéb aspektusokra vonatkozó előírások és a hellénisztikus kort meghatározó nagy változások, mint a mobilitás és a társadalmi különbségek erősödése, a polgárjoggal nem rendelkező városlakók növekvő jelentősége és a monarchiák megjelenése között, azaz: milyen szerepet játszottak az állatáldozatok a változó körülmények között.

Kendeffy Gábor: A belső szó elmélete Szent Ágostonnál

Mint Ismeretes, Szent Ágoston a Szentháromságról c. művében fejti ki az úgynevezett belső szóval kapcsolatos elméletét, amely azt írja le, ahogy a látens ismeret a rá gondolás hatására konkretizálódik. A hippói püspök elsődleges célja ezzel az, hogy az emberi elmében működő hármasságban a Szentháromság képmását mutassa meg. Előadásomban először is felhívom a figyelmet arra, hogy Ágoston, amikor a belső szóról és a szív beszédéről beszél, nem egyszerűen a megismerés folyamatáról akar – végső soron persze az említett teológiai céllal – számot adni. Kétségtelen, számos helyen ez a célja az elmélettel. Ugyanakkor igen gyakran – nem csak a Szentháromságról lapjain, hanem más, azzal egyidejű írásában is – a belső szó létrejöttéről a kommunikáció folyamatába ágyazva beszél, arra utalva, hogy az ismeret konkretizálódásának céloka a kommunikáció. Ha ezeket a helyeket a maguk helyén értelmezzük, differenciálnunk kell azt a képet, amely – egyébként sok alappal – a belső és a külső szó, azaz beszéd közötti ágostoni különbségtételre helyezi a hangsúlyt. Miközben kétségtelen, hogy a belső szó Ágoston szerint nem nyelvi természetű és a nyelvi jel a belső szó kommunikálására szolgáló, tőle különmemű eszköz, a *verbum interius* kialakulásában mégis a másikkal való kommunikáció kiindulópontját kell látnunk. Előadásom másik fontos állítása, hogy a kommunikáció mozzanata Ágoston Istenképében, Szentháromságtanában is fontos mozzanat. Végül rámutatok a kapcsolatokra a kommunikációnak a Szentháromságtan címűben tulajdonított szerep és a hazugságról írott két mű érvelése között.

Kiss Alexandra: A terra sigillata kutatás jelenlegi állása Intercisában

Az egyik legjobban kutatott magyarországi auxiliáris castellum, Intercisa és a tábort körülölelő vicus területéről az 1950-es években meginduló nagyméretű leletmentések eredményeképpen több ezer terra sigillata töredék látott napvilágot, melynek a lelőhely kiterjedt kutatottsága, illetve az importáru jelentős mennyisége ellenére is mindeddig csupán elenyésző része került publikálásra. Poszterem a kerámiaanyag feldolgozásának részeredményeit ismerteti.

Kiss Sándor: Variáció és dinamikus szinkronia a kései latinban

Az előadás a kései latin nyelvben fellelhető változatokat kívánja megvizsgálni, miközben támpontokat keres annak a sokat vitatott kérdésnek az eldöntéséhez, hogy meddig lehet latin nyelvről s mely időszakról kezdve kell újlatin nyelvekről beszélni. A probléma elméleti megközelítése a modern nyelvstudomány által kidolgozott variáció-fogalom segítségével történik: adott nyelvi rendszert csak bizonyos megszorításokkal tekinthetünk homogénnek, mivel mindig megtalálhatók benne szociolingvisztikai különbségek, valamint a folyamatos időbeli változás lenyomatai. A kései latin esetében elsősorban egy hagyományörzőbb művelt nyelvhasználat és egy igen gyorsan változó beszélt nyelv szembenállásáról (s persze a közöttük létező átmenetekről) beszélhetünk, a rendszer változásának szempontjából pedig a dinamikus – tehát a preromán változásokat is figyelembe vevő – szinkronia elvét érvényesíthetjük. Természetesen a vizsgált korszakban számolnunk kell már dialektális variációval is – szót ejtünk arról, miért nehéz ezeket feltárni. A vizsgálat célja így a kései latin nyelvhasználat egyfajta benső rekonstrukciója, nagyjából a III.-VII. századra vonatkozóan, a rendelkezésre álló szöveganyag legjellegzetesebb rétegeinek bemutatásával.

Koltai Kornélia: Az irónia, mint kommunikációs stratégia a Héber Bibliában

Az irónia a Héber Bibliában is gyakran használt kommunikációs eszköz, amely a mondanivaló nyomatékosítására szolgál, a hallgató reakciójának hatékony befolyásolásán keresztül. Ahhoz azonban, hogy felismerjük, a szó szerinti jelentés és a közölni szándékolt értelem eltér egymástól, tisztában kell lennünk az adott nyelvhasználó szokásaival, illetve -- esetünkben -- azzal a hagyománnyal, amely különféle közlésmódokat alkalmaz, egyidejűleg többféle jelenréteget mozgat meg a szándékolt hatás eléréséhez. De hogyan lehet ezt a hagyományt tetten érni? Egyáltalán: van-e esélyünk arra, hogy a hangnem finom árnyalataira következtetni tudjunk? Előadásomban ezeket a kérdéseket szeretném körüljárni.

Kovács István: Bizánci iskoláskönyv?

Az előadás tárgya Harley 5735., tizennegyedik századi, retorikai gyűjteményt tartalmazó kézirat, amelyet British Library-ban őriz. Első, eddig ismert birtokosa az Agen-i jezsuita kollégium volt a tizenhetedik században. A görög nyelvű kódex 144 lapból áll: Theophylaktos Simokattés 70 levelét, II. György pátriárka Mythoi, Diégéseis és Éthopoiia című munkáinak részleteit, Libanios és Synesios leveleit, Lycophrón Alexandrájához illetve egy, még azonosítatlan poétikus szöveghez írt kommentárokat, történelmi események dátumait, végül Agapétos Expositio capitum admonitoriorum című munkájának első három fejezetét és a vonatkozó kommentárokat tartalmazza. A kódex szerkezete alapján valószínű, hogy iskolai használatra készült, legalábbis alkalmas arra, hogy iskolai igényeket kielégítsen. Széles, megjegyzések írására elegendő margók, és – hasonlóképp – megjegyzések írásához kellően nagy sorközök utalnak arra, hogy nem csupán egyszerű olvasásra, hanem bizonyos tanulmányok folytatására, gondolatok és megjegyzések leírására, bejegyzésére is alkalmas volt a könyv. A kódex felét (mintegy 70 foliumot) Libanios levelei teszik ki. A sorok között felfedezhetünk piros tintával írott megjegyzéseket, amelyek többségében a főszövegben szereplő szavakhoz írt magyarázatok. Piros tintával írták a levelek elején az iniciálékat is, illetve a levelek végén – mintegy azok lezárását jelezve – a 83. folium versóján olvasható Desunt caetera latin nyelvű szöveget. A piros tintával írt bejegyzésének keletkezésének ideje meghatározatlan. A kézirat befejezetlen. Bizonyos oldalakon – ahol sorközi megjegyzések

sem szerepelnek – a piros tintával írt iniciálék hiányoznak. Az előadás a sorközi megjegyzéseket vizsgálja, és hasonlítja össze az egyes levelekben, és az elsődleges cél szövegkritikai adatbázis elkészítése és elemzése alapján több kérdést is törekszik megválaszolni. Milyen módon használták a bizánci olvasók e könyvet, és miképpen lehet a Palaiologos-kori oktatás rendszerébe, annak módszertanába illeszteni.

Kozák Dániel: Emlékmű és ellenemlékmű: Hannibal Liternumban

Silius Italicus *Punica* című eposzában Hannibal a campaniai Liternumba érkezve végignézi az első pun háborút ábrázoló helyi emlékművet (6.653–716). Az ekphrasis több szempontból is különleges. Az „ellenséges néző” szerepébe kerülő Hannibal a római emlékművel a saját hadjárata majdan Karthagóban felállítandó emlékművének tervét helyezi szembe, a római emlékművet pedig lerombolja. A valószínűleg teljes mértékben fiktív római emlékművel azonban nemcsak Hannibal ellenemlékműve állítható szembe, hanem Scipio Africanus későbbi híres liternumi villája is, melyet Seneca 86. levelében mintegy az „egykori Róma” emlékműveként mutat be. Előadásomban e három emlékművet értelmezem egymás tükrében.

Kőrösi Imre: A visszanyert líraiság – A „félhosszú vers” Horatiustól Karinthy és Szép Ernőn át Billy Collinsig

Tandori Dezsőnek az általa félhosszú verseknek nevezett költeményekre vonatkozó megfigyeléseit Horatiusz satírjaira és leveleire is érdemes lehet terjeszteni. A „társasági csevegés”, a „köznapi vallomás”, a „mentegetőzés”, a „hangos gondolkodás” mint hangnem, a nyitott struktúra, a „középterjedelmű ihlet”, „a megkötött dolgok szabad lebegése és a szabad dolgok lebegő megkötése” mind olyan jelenség, amely a hagyományos műfaji megközelítésen túl újabb szempontokat adhat Horatiusz hexameteres műveinek értelmezéséhez. Ezek a művek az említett szempontokból akár a modern, sőt kortárs költészet egyes törekvéseivel egybevetve is vizsgálhatók, afféle versszerűtlen versekként, mint egy alapvetően nem dalszerű líraiság megjelenési formái.

Krén László: Ahiqar Hellasban - A Vita Aesopi babilóni színe

Ahiqar története a világirodalom legkorábbi „bestsellere”: a Kr. e. VII. században, az Újasszír Birodalom észak-szíriai területén, birodalmi arámi nyelven keletkezett művet a következő két évezred során számos nyelvre lefordították (démotikus egyiptomi, görög, szír, örmény, egyházi szláv, arab, etióp, ótörök, grúz, román). A görög változat – melyet a kutatás az összes későbbi fordítás alapjának tart – nem maradt fenn, csupán a történet egy parafrázisa az Aisóposz életéről szóló korai császárkori gyűjteményben (*Vita Aesopi* §§ 101–123), ami az Ahiqarral foglalkozó szakirodalom perifériájára szorult, mivel a *Vita* eltérései sehogyan sem kapcsolhatóak a közel-keleti történethez. Az előadás célja, hogy kimutassa azokat a tendenciákat (könyörületesség, egyiptomi *couleur locale*, hellenizált asszír-kép), amelyeknek a *Vita*-szerző megfelelően a görög olvasóközönség számára megfelelő művet alkotott egy, a hellenisztikus korszellem számára barbár és repulzív műből.

L. Delbó Katalin: A bizánci regény olvasóközönsége

Éppen akkor, amikor Európa nyugati felén a *chanson de geste* és a korai Artúr regények teret hódítottak maguknak, Konstantinápolyban csaknem nyolc századnyi szünet után újra napvilágot látott a fiktív - esetünkben szerelmi-kaland - regény műfaja. A 12. századi bizánci regényekről a műfaj antik képviselőihez képest még igen keveset tudunk. A kutatásban számos fontos nyitott kérdés mellett (pl. Miért jelenik meg újra a műfaj? Mit jelent a „tudós nyelvű regény” fogalma? Előadták-e a regényeket?) egyelőre peremterületre szorult a bizánci olvasóközönség (tágabb értelemben befogadóközönség) vizsgálata. Jelen előadás célja főként nyelvi és intertextuális elemzés segítségével rávilágítani arra, kiknek írhatták ezeket a műveket, s milyen elvárások voltak a befogadóval szemben. A vizsgálat támpontját Nikétas Eugenianos *Drosilla és Chariklés* című regénye adja.

Lázár István: „...ut sine literis bonus sim.” A „derék ember” ismérvei Petrarcanál

A *tudatlanság* (*ignorantia*) Petrarca morálfilozófiájának egyik alapvető kategóriája, amely szükségképpen elvezet az istentagadáshoz, ebből következően pedig a kárhozathoz. Előadásomban azt a kérdést járom körül, hogy az *ignorantia* ellentétét, ami végső soron az üdvözüléshez juttat el, a *tudás*, a *műveltség* jelenti-e nála. Vajon az életműben gyakran előforduló *homo bonus*nak milyen ismérvei vannak, és ezek között milyen jelentőséggel bír az említett tudás és műveltség? Vajon a Petrarca által jól ismert, kedvelt és gyakran idézett Cicero „derék emberének” filozófiai-politikai kategóriája jelenik-e meg szerzőnk morálfilozófiai és egyéb műveiben?

Lindner Gyula: A konzervatív Plutarchos

Az előadás a plutarchosi morálfilozófiai értekezések (*Moralia*) által közvetített vallásos világkép felől igyekszik vizsgálni a szerző helyét a korszak vallásos piacán, kitérve azokra a látszólagos ellentmondásokra, amelyek Plutarchosnak a régi vallásos kultusz fönntartására irányuló igénye és henoteista irányultságú vallásos beállítottsága között fennállnak. Plutarchos az atyai vallás megőrzése érdekében olyan meggyőzősi stratégiát alkalmaz, amelynek egyes elemei a korszak irodalmi forrásaiban, ill. az epigráfiai anyagban egyaránt megragadhatók.

Maróth Miklós: Nesztoriánus volt-e Nesztoriosz?

A Bizánci Birodalomban lefolyt krisztológiai viták egyike volt az, amelyet nesztorianizmus révén ismerünk. Eszerint Krisztusban az emberi és az isteni természet csak valamilyen lazább, morális egységet alkotna. A nézetet hevesen cáfolta Alexandriai Cyrill, aki az ephesosi zsinaton 431-ben el is íteltette Nesztoriosz tanításait, még mielőtt annak a hívei, a szíriai püspökök megérkeztek volna. Az elítélést követően Nesztoriosz műveit hivatalosan meg is semmisítették, így ismeretüket csakis a cáfolatukra írt Cyrill féle vitairatokból ismerhetjük meg. Híveinek el kellett hagyniuk Bizánc területét, és a Perzsa Birodalomba helyezték át székhelyüket, ahonnan aztán elterjedtek messze Keletre, egészen Kínáig. Az arab hódítás után, mivel az Abbászida kalifák székhelyüket a volt Perzsa Birodalom területén építették föl, és a nesztoriánus egyház is átvette az új hódítók nyelvét, jelentős arab nyelvű nesztoriánus teológiai irodalom jött létre. Ezt az arab nyelvű irodalmat tanulmányozva új képet alkothatunk

magunknak nesztorioszról és tanításáról. A jelek szerint Cyrillnél jártasabb volt a görög filozófiában, és ha érveléseit figyelmesen elolvassuk, tarthatatlannak látszik mindaz, amit Cyrill (és az ő nyomán a teológiai szakirodalom) mind a mai napig tanít róla.

Mayer Gyula: Janus Pannonius Plutarchosa

Janus Pannonius - mint közismert - Guarino Veronese konviktusában igen alapos görög nyelvi képzésben is részesült. Battista Guarino egy először Ábel Jenő által közreadott levelében tanúskodik erről: „velut diuturnam sitim explere cupiens uno anno a primis eius linguae rudimentis ita prorsus hausit, ut Graeca volumina in Latinum converteret, et de Graecorum Latinorumque poetarum excellentia velut certissimus et aequissimus arbiter iudicaret.” Janus műveinek összegyűjtése és kézirat, majd pedig nyomtatott formában történő közreadása nem sokkal a szerző halála után megkezdődött. Adrianus Wolfhardus 1517-ben így számolt be Joachim Vadianusnak kutatásai eredményeiről: Placuit diis immortalibus me Ioannis Pannonii compluria ingenii monumenta et suo Marte nata et e Graeco versa in Latinum sermonem invenire: Plutarchi De Utilitatibus Inimicitiarum libellum, item eiusdem De Negotiositate alterum, Homeri quasdam fabulas, elegeias elegantissimas necdum Viennae impressas plures, epigrammatum libros duos -- alii desiderantur --, quibus sic Martialem secutus est, ut nec lac lacti similis sit, de Marcellis quoque panegyricum, poema adeo varium, adeo multiplex, adeo eruditum, ut circulum, quem quaerimus, doctrinarum facile sit deprehendere. Néhány éven belül Wolfhardus közre is adta a föllelt (és egy Démosthenés-beszéddel bővült) fordításokat. Egy további - és a többinél terjedelmesebb - fordítást (Βασίλειων ἀποφθέγματα καὶ στρατηγῶν) Ábel Jenő közölte 1880-ban. A készülő kritikai kiadás negyedik kötete ezeket a fordításokat görög eredetijükkel együtt fogja tartalmazni. A latin szövegnek a görög eredetik kritikai kiadásával való összevetése azt mutatja, hogy – nem meglepő módon - a Janus által használt görög szöveg nem jelentéktelen eltéréseket mutat ezektől a „rekonstruált” szövegektől. Plutarchos Moraliájának szöveghagyománya meglehetősen gazdag, és a klasszika-filológia művelői hajlanak a „codices deteriores” mellőzésére. Ahhoz azonban, hogy minél pontosabban megállapíthassuk a Janus által fordított görög szöveget, és kijelölhessük ennek helyét a görög szöveghagyományban, éppen ezeket az eliminált kódexeket kell megvizsgálni. Szerencsés módon Janus szövege nemcsak apróbb eltérésekről tanúskodik, hanem néhány igen karakterisztikus bővítményről is, melyek interlineáris vagy marginális glosszáknak a szövegbe való beszüremkedésével magyarázhatók. A bizánci glosszátorok tevékenysége ily módon a szöveghagyomány Janus által ismert ágának behatárolását is lehetővé teszi.

Mészáros Tamás: Megjegyzések a Chalkokondylés-életrajzhoz

Laonikos Chalkokondylés életéről kevés információval rendelkezünk. A legfontosabb forráscsoportot a szerző utalásai jelentik saját maga illetve családja életére. Bár korábban az életrajzi források közé sorolták a Michaél Apostolios levelezésében talált, Laonikoshoz szóló nyolc levelet is (É. Legrand: Bibliographie hellénique des XVe et XVIe siècles. Paris 1885; H. Noiret: Lettres inédites de Michel Apostolis. Paris 1889), ma már valószínűbbnek látszik, hogy a levelek címzettje nem az athéni történétíró, hanem egy másik, a chaniai Laonikos volt. A harmadik, s egyben utolsó forrásnak a mindössze két kéziratban, ismeretlen szerzőtől hagyományozott életrajz számít. A Laonikos Chalkokondylés történeti művét tartalmazó Monacensis Graecus 150 jelzetű kézirat 1r-3v folióin a szerző és Démétrios nevű rokona állítólagos életrajza olvasható egy Kalosynas nevű orvos és természettudós tollából. A

rövidke írás valójában szinte semmilyen új adatot nem tartalmaz a szerzővel kapcsolatban. A mű piros tintával írt címe: Ἀντωνίου τοῦ καλοσυνᾶ ἰατροῦ φυσικοῦ προοίμιον καὶ εἰς τὸν βίον τοῦ χαλκοδύλου. A lap szélén hasonló kézzel, de fekete tintával a következő bejegyzés olvasható: εἰς τὸν βίον τοῦ χαλκοδύλου ἰωάννου κυζίκου. A művet a kézirat alapján kiadta Ch. Hopf: Chroniques gréco-romaines inédites ou peu connues. Berlin 1873. A kódex végén található bejegyzés szerint: Ἐτελειώθη τὸ παρὸν χρονικὸν τοῦ νικολάου τοῦ χαλκοδήλου λαονικέως, ἡωφωξζ' μηνὶ νοευρίου ἔς τὰς κα. ἐν τῷ τωλέτῳ τῆς ἰσπανίας. Vagyis a kódex másolása Toledóban, 1567. november 21-én fejeződött be, de a másoló sajnos nem nevezi meg magát. A Parisinus regius Graecus 1779 jelzetű kódex a 2r–7r foliókon szintén hozza a két Laonikos életrajzát. A szöveg maga néhány jelentéktelen különbségtől eltekintve megegyezik a Münchenben őrzött kézirat szövegével, címe azonban: εἰς τὸν βίον τοῦ χαλκονδύλου ἰωάννου κυζίκου. A kézirat Laonikos művének első és második könyve előtt tartalomjegyzéket is közöl. Az első könyv tartalomjegyzékében, közvetlenül a rövidített cím után ismét feltűnik a rejtélyes Ióαννης Kyzikos: προοίμιον ἰωάννου κυζίκου καὶ εἰς τὸν βίον αὐτοῦ. A számos hasonlóság (cím, a szöveg olvasatainak megegyezése, a lapszéli tartalmi összegzések, melyek a mű egyes mondatait idézik) ellenére a müncheni és a párizsi kézirat nem ugyanazon másoló kezétől származik. Mindezt a párizsi kódexben található fontos eltérések egyértelműen bizonyítják. Utóbbiban a szerző neve következetesen más formában szerepel (χαλκόδυλος és χαλκότηλος helyett χαλκόνδυλος és χαλκόνδηλος), továbbá az életrajzzal kapcsolatban egyáltalán nem fordul elő Antónios Kalosynas neve. A párizsi kódex másolója ráadásul csak fekete tintát használt, s feltehetően ő írta be a müncheni kódexbe a Ióαννης Kyzikos nevet is. A párizsi kézirat másolója ugyanakkor a kódex bejegyzése alapján azonosítható: ὕπὸ ἀνδρέου δαρμαρίου τοῦ ἐπιδαυρίου. Andreas Darmarios a XVI. század legismertebb másolója, száznál is több kéziratot készített. Munkájának gyorsasága azonban nem áll arányban megbízhatóságával. Ahogy az ismert mondás szól: ita scelestus erat Andreas Darmarios, ut nihil illi credere debeamus, nec titulis eius. Valószínűleg a Ióαννης Kyzikos név is kitalált, a földrajzi névből képzett melléknévi alak legalábbis a várthoz képest (Κυζίκηνος) hibásnak tűnik. Jelen előadásban a szöveggel kapcsolatos általános kérdések tárgyalása mellett a két kézirat alapján kísérletet teszünk az életrajz szövegének helyreállítására.

Munding Márta: Sisimithrés és felesége az Alexandros-történetíróknál - „*pudebatque libertatis maius esse apud feminas quam apud viros pretium*”

A fennmaradt források közül egyedül Curtius Rufus említi részletesebben egy sziklavár ostroma során Sisimithrés feleségét, és fiának, egyben férjének szóló, az ellenállás folytatására vonatkozó tanácsát. A *Metzi Epitomé* szerzője ugyancsak beszámol a nőalakról, mégis csupán egyetlen, jelentéktelen mondatot szentel ábrázolásának. A terület satrapája, Sisimithrés ugyanakkor más szerzők, Strabón és Plutarchos beszámolójában is megjelenik. A témával foglalkozó kutatók joggal feltételezték azt, hogy a négy fennmaradt szerző – a kisebb ellentmondások ellenére – közös forrásként Kleitarchost használta. Ezt az elképzelést leginkább a Sisimithrés névalak azonosságával és az események bemutatásának hasonlóságával magyarázták. A négy szerzőnél szereplő történet megfelelője ugyanakkor megtalálható Arrhianos leírásában is, aki a többi forrástól eltérően a terület *hyparchos*át Sisimithrés helyett Choriénés névvel illeti. A problémát tovább súlyosbította annak felismerése, hogy a Choriénés névalak a *Metzi Epitomé* és vélhetően Curtius Rufus leírásában is megjelenik. Mindez azt a kérdésfeltevést tette indokolttá, vajon Sisimithrés és Choriénés egy és ugyanazon szereplő-e, vagy két teljesen különböző személy bemutatásával állunk szemben. Az ellentmondás feloldására természetesen születtek megoldási javaslatok, a választ illetően mégsem alakult ki konszenzus. A névalak különbözőségén túl az epizód datálása és lokalizálása is eltérő a ránk maradt források leírása alapján, így indokolt megvizsgálni, milyen

azonosságok, illetve különbségek mutathatók ki a beszámolókból, mi indokolja ezeket az eltéréseket, és miért csupán Curtius Rufus tartotta fontosnak Sisimithrés és felesége részletesebb bemutatását.

Nagy Levente: Kora keresztény régészet Magyarországon 2010 és 2015 között

A rövidegre törekvő előadás a hazai kora keresztény régészeti és ikonográfiai kutatások legfontosabb eredményeit mutatja be az utóbbi 5 évben, kitérve a kutatások 2000 és 2010 közötti előzményekre és a vizsgált kutatási eredmények nemzetközi recepciójára.

Nagyillés János: *Liceat sperare timent* – Lucanus sors-koncepciója

Lucanus Pharsaliájában központi jelentőségű kérdés – ha nem az eposz voltaképpeni témája a sors problematikája. Ismeretes, hogy az eposz formabontó módon nélkülözi az isteni mesinériát, ugyanakkor nem mond le a sors emberi cselekvést meghatározó szerepének hangoztatásáról, ilyenformán a hagyományos istenapparátust inkább átalakítja, mint megszünteti. A cselekmény így létrehozott „metafizikai” szála azonban, úgy látszik, ellentétben azzal, amint azt a korábbi epikus költészet az istenekkel tette, nem teljesen veti alá az embert a sors akaratának. Ez a gondolat azonban nemcsak a költészetben, a filozófiában is teljesen új, amennyiben az utóbbi csak lelkileg felkészít a sors elfogadására, Lucanus elemző elbeszélője pedig leleplezi akaratát és eszközeit.

Neményi Réka: Kora keresztény szimbólummal díszített hagymafejes fibulák a késő antikvitásban

A késő római kor jellegzetes viseleti elemei közé tartozó, a Római Birodalom egész területén elterjedt hagymafejes fibulák az évtizedek folyamán jelentős – formai, technikai, díszítésbeli - átalakuláson mentek keresztül. A kései antikvitásban e ruhakapcsoló tűk egyes példányain olyan díszítőmotívumok – Krisztus-monogram, sztaurogram, Alpha és Ómega, latin-és görög kereszt - is megjelennek, amelyek a kora keresztény művészet formakincsének meghatározó elemei. A vizsgálat célja az ókeresztény szimbólumokkal díszített példányok összegyűjtésén túl, azok leletkontextusának vizsgálata, s az egyes szimbólumok ikonográfiai elemzése, arra keresve a választ, hogy e tárgycsoport példányainak viselete alapján mennyiben következtethetünk egykori használójának keresztény vallására.

Neményi Réka: A liturgikus viselet kialakulása és fejlődése írott és ikonográfiai források tükrében

A liturgikus viselet kialakulásának időpontját illetően az írásos hagyomány és a képi ábrázolások eltérő képet mutatnak. Az írott kútfők beszámolóitól eltérően, az ikonográfiai források tanúbizonysága szerint a kereszténység történetének korai időszakában a liturgia gyakorlása során a szertartásokat végző személyek még nem viseltek speciális öltözetet, az egységes liturgikus öltözet formálódása, a liturgia egyes elemeinek megszilárdulásával párhuzamosan, legkorábban a IV. század végén–V. század kezdetén érhető tetten. Az előadás a különböző forrástípusok között feszülő kronológiai ellentmondások feloldására tesz

kísérletet, sorra véve a liturgikus öltözet egyes elemeit, összevetve az írott és ikonográfiai forrásokat.

Nemes Zoltán: Phylé: egy attikai település történeti humánökológiája

Phylé, ez a kis észak-attikai démos, vitathatatlan történeti szerepet játszott az athéni állam történetében Peisistratostól a harminc zsarnok bukásáig. Lakóit halhatatlanná Menandros tette Dyskolosában. A poszter a KATHA Projekt kutatásaira alapozva a település történeti humánökológiai elemzésére tesz kísérletet.

Németh György: Vudubabák az ókori mágiában

Az ókori források többször említik a varázslatok során használt vudubabákat, és felhasználásuk módját is. Az utóbbi évtizedek leletei kézzelfoghatóvá teszik ezeket a babákat, és megvizsgálhatjuk anyagukat is. Az ásatások során pontosabban megismertük a babák felhasználását a rítusok során.

Niederreiter Zoltán: Tizenegy eunuch pecséthengere III. Adad-nérári és IV. Sulmánu-asarédu korából

Az újasszír korról kapcsolatos legújabb történeti kutatások a királyi hatalom és a főtisztviselők közötti hatalmi egyensúlyra, az eunuchok szerepére és a központi adminisztráció működésére koncentrálnak. Az előadás a pecséthengerek egy választott csoportja alapján vizsgálja III. Adad-nérári és IV. Sulmánu-asarédu korát. Bár a tizenegy pecséthenger jól ismert a történeti és művészeti kutatásokban, eddig nem született olyan összefoglaló munka, amely ezeket együttesen tanulmányozza, és a fent említett történeti témák értelmezéséhez vizsgálná a szerepüket.

Novotnik Ádám: Kenotáfiumok a pannoniai temetőkben

Előadásomban a Pannoniában található üres, azaz emberi maradványokat nem tartalmazó „temetkezésekkel” foglalkozom. Célom, hogy egy rövid kutatástörténeti összefoglalást adjak, kitérve a temetőkben számos esetben előforduló jelenség lehetséges interpretációira, amelyek között gyakran szimbolikus temetkezésként vagy kenotáfiumként történő értelmezésük is megjelenik. Ezek formája, kialakítása és temetőkben való elhelyezkedése alapján teszek kísérletet római császárkori típusaik elkülönítésére és bemutatására Pannoniára vonatkozóan.

Óbis Hajnalka: Városok pusztulása, barbár inváziók erkölcsi dimenzióban

Augustinus korában a Római Birodalom válságát barbár inváziók súlyosbítják, ezek közül emlékezetes és szimbolikus jelentőségű a 410. évi, amikor Alarik gót csapatai elfoglalták Rómát. Az előadás azzal a kérdéssel foglalkozik, hogy milyen etikai érvrendszerrel, párhuzamokkal (Szodoma, Constantinopolis, Róma), erkölcsi következtetésekkel jelenik meg ennek az eseménynek az interpretációja a hippói püspök műveiben (Epistulae, Sermones), és ennek kapcsán milyen válaszokat ad a keresztény erényekkel kapcsolatos kérdésekre.

Ötvös Csaba: A semmiből teremtett világ. Baszileidész és a creatio ex nihilo tan első formái.

A keresztény teológia egyik sarokpontja a semmiből való teremtés tanítása. A ma is mérvadó szakirodalom véleménye szerint a tanítás hagyománytörténeti megközelítése az antik gnózishoz vezet. A sokat vitatott vélemény értelmében az antik gnózis hagyományaiban megjelent teremtéstörténetek spekulációi ösztönözték a keresztény teológusokat a tanítás megfogalmazására. Tervezett előadásomban ezt a patrisztikus reflexióról szóló állítást szeretném megvizsgálni. Az előadás célja, hogy a tanítás eredetének kérdését és megalkotásának feltételezhető körülményeit feltérképezze. A kérdés felvetéséhez a Baszileidész nevéhez kapcsolt hagyományok és a Nag Hammadi Könyvtár néhány szövegrészlete szolgáltat alapot. A szövegek vizsgálata alapján mutatom be a tanítás nyomait és a tanítás alakulását az antik gnózis hagyományaiban. Az elemzések eredményei vezetnek tovább a kortárs keresztény hagyományok tanításaihoz, hogy a válogatott példák fényében juthassunk közelebb a keresztény doktrína hagyománytörténetének kezdeteihez.

Pálfi Zoltán: Gazdasági migránsok az ókori Anatóliában: az óasszír kereskedők és a helyi lakossá

Az óasszír kereskedők és a helyi lakosság viszonyát már többen és többféle megközelítésből vizsgálták. A hivatali-gazdasági érintkezésben, az intenzív kereskedelemben, de a mindennapi kapcsolatokban is lépten-nyomon tetten érhetők az intenzív érintkezés írott és tárgyi emlékei. Előadásomban kísérletet teszek e viszonyok, viszonyrendszerek kategorizálására, bemutatva az együttműködési lehetőségeket és a leggyakoribb konfliktusokat okozó érdekellentéteket.

Pallag Zoltán: Rómaiak a vasfüggöny mögött: antik, kelta és római régészeti kiállítások az István Király Múzeumban, Székesfehérvár, 1949–1989

Az ókori kultúrák kutatása sajátos kulturális pozíciót jelentett művelői számára a kelet-közép-európai régióban a második világháború után. Azt hogy a téma (Classics and Communism) túlmutat a tudománytörténet keretein, az utóbbi években megélni látszó nemzetközi érdeklődés is jelzi: workshopok, konferenciák és könyvek dolgozzák fel az ókortudomány vasfüggöny mögötti történetét. Mit jelentett a klasszikus hagyomány Magyarországon az államszocializmus idején? Hogyan ápolta és mutatta be ezt a hagyományt egy vidéki múzeumban egy csokornyakkendős régészprofesszor és a felesége? Többek között ezekre a kérdésekre keresek választ a székesfehérvári Szent István Király Múzeum 1949–1989 közötti régészeti, azon belül is főleg az ókori (római kori, kelta, antik, kora-népvándorlás kori) kiállításait vizsgálva. A téma gerincét a múzeumot a tárgyalt időszakban vezető Fitz Jenő és F. Petres Éva ókortörténész-régész házaspár - az 1947-ben az országot elhagyó Alföldi András utolsó tanítványai - irányítása alatt megvalósult régészeti kiállítások több szempontú vizsgálata adja. Számomra a fő kérdés az, hogy milyen lehetőségei, nehézségei, feladatai voltak az államszocializmusban a római kor kutatásának (tágabb értelemben az ókortudománynak és a régészetnek) egy vidéki múzeumban. Hogyan vált nemzetközi jelentőségű tudományos-kulturális központtá ez az intézmény? Miképpen tudott élni a lehetőségeivel, miképpen volt képes megteremteni ezeket? Szükségesek voltak-e, és ha igen, miféle alkuk e tudományterület, vagyis a római kori provinciális régészet műveléséhez Rákosi, Kádár és Grósz Károly országában? Hogyan fogadta a múzeum törekvéseit a nagyközönség és a szakma. Röviden: hogyan tette virágzó központtá a múzeumot Fitz Jenő és F. Petres Éva?

Pap Levente: Felejthetőek, hanyagolhatóak Piso gaztettei? –Az omissio Cicero *In Pisonem*jében

Cicero szónoki beszédeit elsősorban a szókimondás, az indulatoktól sem mentes rátámadás jellemzi. Mint retorikaelmélettel is foglalkozó személy, Cicero annak is tudatában volt, hogy nem csak a kimondott szónak, a feltárt ténynek, hanem az elhallgatásnak, az omissionak is meglehet a maga szerepe egy retorikai beszédben. Ezt az alakzatot elsősorban az ad personam intézett támadásaiban használata előszeretettel. Ilyen eklatáns példája a Piso elleni invektívája, amit előadásomban részletesen szeretnék bemutatni.

Pataki Elvira: Herma gynaikón. Női erények Nazianzoszi Szt. Gergely sírepigrammában

Az előadás tárgya a IV. századi teológus terjedelmes, ennek ellenére csupán elvétve vizsgált (s mi tagadás, igen kevésre értékelt) sírfelirat-gyűjteményének egy alcsoportja, a nők halálára írott több tucat epigramma. Célunk annak a bemutatása, miképpen viszonyul egymáshoz e művekben (köztük a görög irodalom leghosszabb összefüggő variációsorozatát jelentő Nonna-versekben) a formai jegyeit tekintve erősen normatív hellenisztikus sírepigramma öröksége és a keresztény tartalom. Évszázados toposzok többé-kevésbé mechanikus krisztianizálásáról van csupán szó, vagy éppenséggel a tradicionális műfaji jellegzetességek átalakításán alapuló, morális megfontolások által befolyásolt, tudatos esztétikai-etikai programról, amelynek megvalósításakor a költő a pogány s a keresztény társadalom által egyaránt elfogadott, általános női szerepeken túl új vonásokat is mutató nőeszmény megjelenítésére törekszik?

Patay-Horváth András: Lepreon Kr.e. 5. századi történetének néhány vitás kérdése

Lepreon 5. századi történelméről viszonylag kevés forrás tudósít (Hérodotos 4. 148, Thukydides 5.31, és Xenophón Hell. 3.2.25), és a híradások jórészt szükséztavúak, homályosak, így az események egy részére csak következtetni lehet. A Thukydides által említett háborúról, amelyet Lepreon és néhány meg nem nevezett árkádiai polis vívott egymással, csak nagyon hozzávetőlegesen lehet sejteni, hogy mikor zajlott (Kr.e. 431 előtt), a Hérodotos által futólag említett események esetében pedig még az sem biztos, hogy Lepreont is érintették-e, és ha igen, pontosan hogyan. Az előadás az idevonatkozó Thukydides-részlet részletes elemzéséből indul ki és igyekszik az eseményeket és mozgatórugóikat feltárni.

Peszlen Dóra: Apollónios hősei

Az Ilias I. énekében Achilleus a tengerparton sírva kéri anyja segítségét, miközben a harcban legyőzhetetlen -- ő az ókori görögség egyik legnagyobb hős. James Bondra záporozhatnak a golyók, de arcizma se rándul -- ilyen a modern idők (egyik) hőse. Mindkét alak saját korának hőseszményét testesíti meg, az időről időre változó ideált formálják meg. És milyen a hellénisztikus hős? Milyenek az Argonautika szereplői ebből a szempontból? Vajon ugyanazt az epikus hősideált követik, mint a homérosi alakok? A főszereplő, Iasón problematikus alakját, hősiességét -- vagy épp annak hiányát -- sokan elemezték, s eközben kisebb figyelem jutott társainak (noha róluk sem feledkezett meg teljesen a kutatás). Lehet-e a legnagyobb görög hős, Héraklés csupán egy az ötvenöt vállalkozóból? Belesimulhat-e az Argonauták világába a rettentő erejű Idas, akit az Ilias óriásként jellemez? Miért vállalja az utat Idmón, a

jós, ha tudja, hogy meg fog halni? Milyen szerep jut az Argón Péleusnak? Előadásomban ezeket az alakokat vizsgálom meg, és ezekre a kérdésekre keresem a választ.

Péti Miklós: „Nem mondtam komolyan”: megjegyzések az Iliász 8.28-40-hez.

Az Iliász 8. énekének elején Zeusz megtiltja az istenek beavatkozását a harcba; az egybegyűlték közül egyedül Athéné mer óvatosan szembeszállni szigorával. A főisten és leánya közötti beszélgetés, amelyben Zeusz visszavonja korábbi dörgedelmeit, az antikvitás óta problematikus, sokan utólagos betoldásnak tartják a jelenet egyes elemeit. Dolgozatomban a részlet olyan lehetséges olvasatát javaslom, amelyben feloldódhatnak a cselekményszerkesztés és a jellemábrázolás vélt következetlenségei.

Restás Attila: A magyar történelem machiavellista bemutatása Bernegger Tacitus-kommentárjaiban (1640)

A strassburgi Akadémia jelentősége a magyarországi peregrinációban Eckhardt Sándor óta közismert, a kutatás eddig Matthias Bernegger professzor tíz respondensét regisztrálta. A filológiai és rétorikai alapozású jogi-politikai képzés során az antik auktorokból kiindulva modern problémákat is megvitattak. Az 1616-ban disputáló három magyarországi ifjú (br. Listius Ferenc, gr. Blagay Ursinus István, Öppy Jakab) írásait vizsgálom: egyrészt a disputációkat vetem össze Bernegger önálló kommentárjaival, másrészt azt vizsgálom, hogy a simulatio és dissimulatio, valamint a fama, gloria, virtus fogalmai hogyan jelennek meg a középkori magyar történelem bemutatásában.

Rosta Kosztasz: A megszelídítés szókinccse a platóni szövegekben

Előadásom célja, hogy bemutassam azt a nyelvi készletet, melyet Platón a megszelídítés filozófiai problémájának megfogalmazása során alkalmaz. A folyamat leírásának két fő módját különböztetem meg: (i) először is kifejezhető a megszelídítés aktusa igék által (hémeroó, praunó és tithaszeuó), (ii) másodsor pedig körülírható melléknevek segítségével, ez esetben valamilyen vad vagy vadállatias entitás szelíddé változik (agriosz, thériódész / hémerosz, praosz). Annak érdekében, hogy tisztázzam a rokon értelmű kifejezések közötti jelentéskülönbséget, egyrészt elvégzem a fenti szavak etimológiai vizsgálatát, másrészt néhány kortárs szerző szövegére hivatkozom egy-egy példa erejéig. Az előadás második felében a kései Platón munkássága alapján igyekszem bemutatni, hogy az állam és a polgár közötti interakció kontextusában a meggyőzés (peithó) és a megszelídítés kifejezései számos esetben felcserélhetőek. Ennek belátása érdekében amellet érvelek, hogy a peithó fogalmát – Buxton fogalomanalízise alapján – elsősorban a „valakivel elfogadtatni valamit” értelmében szükséges felfognunk, s így alkalmazása a polgárok szelíden és engedelmesen tartásának átfogó programjába illeszthető. Az előadásnak nem célja ugyanakkor a megszelídítés filozófiai problémájának részletes ismertetése, ezzel csak olyan mértékben kívánok foglalkozni, amennyire a fentiek megértése megköveteli.

Sánta Sára: Schönvisner István *Antiquitatum et historiae Sabariensis...* c. munkájának feliratközlései

Schönvisner István jezsuita történész a magyar tudományos igényű régészet megalapítójának tekinthető, több munkája (például éremkatalógusa) a mai napig alapvető a kutatás számára. *Antiquitatum et historiae Sabariensis ab origine usque ad praesens tempus libri novem* című, 1791-ben megjelent műve az első magyarországi városmonográfia. A szerző Szombathely történetét dolgozta fel kilenc könyvben, amelyek közül az első öt tartalmazza a város ókori történetét, vagyis a római Sabaria históriáját, illetve tárgyi emlékeit. A művet általában az első könyvben található, antik feliratokat és egyéb kőfaragványokat tárgyaló részével kapcsolatban idézik, itt ugyanis a korban egyedülálló módon, már a modern epigráfiai szempontoknak megfelelően, szigorú forráskritikával publikálta a feliratokat. Előadásomban Schönvisner István közlési módszereit, újításait kívánom bemutatni a *Antiquitates*-ben megjelentetett feliratokon keresztül. Kitérek a lehetséges mintáira, vagyis arra, hogy kik voltak az elődei a szombathelyi feliratok gyűjtésében és publikálásában, illetve azt is szeretném kifejteni, hogy epigráfiai munkássága milyen hatást gyakorolt a későbbi ilyen tárgyú, nem csak magyar, de nemzetközi kutatásra is.

Schiller Vera: Szüzi fogadalmú, királyi származású papnők mítosz- és kultuszelemeinek összehasonlító vizsgálata

A világ minden tájának mítosztörténetében és kultuszgyakorlatában megtalálható az a királyi származású (vagy eredetileg királyi származású), szüzességre kötelezett papnő vagy papnői csoport, aki vagy amelynek tagjai szent feladatukat nem önként vállalják, és amennyiben a funkcióból következő kötelezettségüket megszegik - melyek nagy része egy életre, vagy legalább is nagyon hosszú időre szól -, büntetésük élve eltemetés. Bár nagy tiszteletben állnak, tényleges hatalmuk valójában soha nincs. E mellett vannak olyan rövid ideig tartó papnői funkciók is, amelyek szüzi kötöttségűek, de amelyek házasság előttiek, és amelyek éppen a házassággal érnek véget. Olyan papnői funkciók is vannak, amelyek aszkézist követelnek, idősebb korban kezdődnek, és korábbi házasság nem képezi akadályukat. Különös módon mégis léteznek szüzi kötelezettségű királylányokról szóló mítoszok, ahol a királylányok gyermeket szülnek, és a gyermek nagyapjuk helyébe lépve annak akarata ellenére kerül uralomra, vagy vallásalapítók illetve próféták lesznek. Ezek a gyermekek azonban büntetlenül fogannak, napsütés, lenyelt mag vagy jégcsap, esetleg szélfúvás révén. Vannak olyan szüzi kötelezettségű királylányok, akik egy halálos szférán átjutva mégis kezüket nyújtják egy, a családjuk uralmát felváltó új királynak, és általuk ennek a királynak kezébe jut a hatalom, ami azután a közös gyermekükre száll át. Ez az előadás ezeket a papnői funkciókat teszi vizsgálódása tárgyává, ezek eredetét, kapcsolatrendszerét, egymásba való átjárhatóságát kutatja.

Scholtz Róbert Gergely: Árész lányai: Eurázsia harcos női az ókortól a XVII. századig

2015 nyarán indítottam útjára az *Árész lányai: Eurázsia harcos női az ókortól a XVII. századig* című nemzetközi projektet. A projekt fő célja többek között egy kutatható adatbázis létrehozása, melyben a régészeti, történeti és néprajzi adatok felgyűjtésével mutatjuk be a kontinens fegyvermellékletes női temetkezéseit, harcos nőit. A poszter a projekt legújabb eredményeibe nyújt rövid betekintést.

Scholtz Róbert Gergely: Adatok a szkíta kori Alföld-csoport fegyverzet- és hadtörténetéhez.

A Kárpát-medence keleti felébe a Kr.e. 7. század második felétől kezdve több hullámban vándoroltak be a keleti eredetű, feltehetően iráni nyelvű ókori lovasnomádok, a szkíták. Az újonnan érkezők a steppei nomádok jellegzetes fegyverzetét - összetett íj, nyíl, lándzsa, kard, fokosbalta, parittyá, pikkelypáncélzat - és harcmódot hozták magukkal, melyek használatát a környező letelepült népek is átvették. Fegyvereiket a korszak új féméből a vasból kovácsolták. Jelen előadás a régészeti szakirodalomban szkíta kori Alföld-csoport néven szereplő népesség fegyverzet és hadtörténetéhez szolgál új adatokat a legújabb régészeti leletek alapján.

Simon Attila: Platón és az enthusiasmos politikája

Előadásomban Platón Ión című dialógusának egy helye alapján (534c7–d4) az enthusiasmos egy ritkán vizsgált aspektusát: politikai összefüggéseit mutatom be. E rövid részletben az a lehetőség körvonalazódik, amelyet a művészet politikai instrumentalizálásaként ismerünk, és amelyet az Állam tanúsága szerint maga Platón is jól ismert, s ambivalensen viszonyult hozzá: egyfelől világosan látta veszélyeit, másfelől kihasználni javasolta. A költő és a rhapsódos tevékenységében rejlő politikai potenciál egy közvetítő viszonyrendszeren keresztül nyilvánul meg. Az istenség szolgáljaként használja a költőket, akik így pusztán szócsövévé válnak, s csupán hangjukat kölcsönzik az őket hatalmában tartó isteni erőnek. Azután a rhapsódos, e viszony meghosszabbításaként, ugyanígy alárendeli magát a költő által mondottaknak, és saját hangján keresztül juttatja szóhoz a különben már hang nélküli költőt. A láncolat végpontján pedig a közönség áll, hiszen az egész folyamat célja a hallgatóság lelkének megnyerése, az előadás hallgatóinak befolyásolása.

Simon Lajos Zoltán: Adalékok Claudianus utóéletéhez: a neolatin tájleíró költészet

Jóllehet Claudius Claudianus költészetének egészen a XIX. századig tartó töretlen népszerűségét számon tartja az irodalomtörténet, e rendkívül gazdag utóélet jórészt még föltáratlan. A jelen előadás egy eddig kevésbé kutatott terület vizsgálatára tesz kísérletet. Közismert, hogy Claudianus költeményeiben elszórtan, de igen nagy számban találhatóak a beköszöntő békét vagy a visszatérő aranykort megjeleníteni hivatott, miniatűr, de annál hatásosabban kidolgozott tájleírások. Másfelől a neolatin tájleíró költészet (bukolika, elégia, stb.) a „*paulo maiora canamus*” jegyében igen gyakran merít más, magasabb stílusnembe tartozó műfajokból, elsősorban a tankölteményből és az eposzból. Arra keressük tehát a választ, hogy Claudianus képi világa, költői újításai hogyan befolyásolták az eszményített tájak leírásait a neolatin költészetben. E vizsgálatok következtetni engednek arra is, hogy a korai középkorban melyek lehettek Claudianus legnépszerűbb, legolvasottabb művei.

Sólyom Márk: Gaius Caligula hídja

Iosephus Flavius, Suetonius, Cassius Dio és a késő ókori *Epitome de Caesaribus* egyaránt beszámol Gaius Caligula császár Baiae és Puteoli között felépített, teherhajókból álló hídjáról, amellyel az imperátor Suetonius története szerint egy csillagiós, Thrasyllus próféciáját teljesítette be. A négy forrás között azonban nincs egyetértés a híd hosszáról, más-más információt adnak meg arról. A rekonstrukciós rajzok, például a Parco Archeologico

Sommerso di Baia képei általában Puteoli (Pozzuoli) mai kikötője és Baiae ókori kikötője (Portus Iulius) közé helyezik a hidat, ez azonban sokkal rövidebb távolság az ókori auktorok adatainál. Előadásomban arra a kérdésre próbálok választ adni, hogy hol állt pontosan Caligula hídja, illetve megvizsgálom, hogy mi lehet az oka az eltérő hosszúságadatoknak.

Süvegh Eszter: A lelőhely és leletkontextus szerepe a groteszk terrakotta kisplasztikák értelmezésében

Az úgynevezett groteszk terrakotta szobrocskák ma is a hellénisztikus kori művészet kutatásának egy vitatott és sok szempontból problémás területét képviselik. Ennek egyik fő oka, hogy a legtöbb ránk maradt töredék esetében a pontos leletkontextus, sőt, a lelőhely sem ismert, illetve nem igazolható. Ahhoz, hogy megalapozott következtetéseket vonhassunk le a groteszk kisplasztikák csoportját illetően, fontos kiemelt hangsúlyt helyeznünk az ismert lelőhelyről, jól dokumentált leletkörnyezetből előkerült példányokra. Az előadásban a doktori kutatásom részeként eddig összegyűjtött, ismert lelőhelyű groteszk kisplasztikák példáján keresztül szeretném bemutatni, milyen támpontokat nyújthatnak a groteszkek keltezéséhez, funkciójuk meghatározásához és a készítőműhelyek kérdéséhez az eredeti leletkontextusukban illetve egy leletegyüttes részeként értékelhető darabok.

Szabó Ádám: Halálszemlélet és síremlék a római korban

A római temető szakrális tér, amely térben a sírok és a síremlékek mintegy szentélyekként foglalnak helyet. A temetkezésekre pontos szabályrendszer vonatkozott, amelyek egy része a helyre és a temetkezési módra, más része a rítusokra illetve rituálékra vonatkozott. A vonatkozó szabályrendszernek csak egy rész maradt fenn. Az egyes temetkezésnél gyakorolt rítusokra inkább a síremlék alakja reflektál. Emellett a sírfeliratok szövegeiben is történik néha utalás a sírnál végzendő cselekedetekre. A temetői rítusok és rituálék az Alvilági istenek mellett a Dii Manes kultuszához kötődnek. A síremlékek vizsgálata nyomán az egyes formai illetve szöveges adatok ismétlődései olyan szabályszerűségeket mutatnak, amelyek által a temetői rítusokra vonatkozóan fennmaradt írásbeli adatok részben kiegészíthetők.

Szabó Ernő: „Éppen elég, ha a síremlékre virágkoszorút fonsz...”

„Éppen elég, ha a síremlékre virágkoszorút fonsz” – E szavakkal enged betekintést a rómaiak által gyakorolt halottkultusz világába Ovidius. Petronius Trimalchiója a síremlékére faragandó díszek sorában az elsők között nevezi meg a koszorút. Mind a sírok megkoszorúzásának szokásáról, mind a koszorú sírköveken történő képi megjelenítéséről számos adattal rendelkezünk a klasszikus antikvitás, vagyis a görög-római ókor időszakából. Az auktorok mellett nagyszámú sírfelirat, valamint koszorúfaragással díszített síremlék tanúskodik a koszorú sepulchralis aspektusáról. Vajon milyen jelentést kell tulajdonítanunk a sírokon feltűnő koszorúnak? Kereshetünk-e összefüggést a sírok megkoszorúzása és a sírkövek faragott koszorúábrázolása között? A síremlékeket díszítő faragott koszorúmotívum pusztán dekoratív célokat szolgált? Többek között e kérdésekre keresünk választ az előadás során.

Szabó Ferenc Krisztián: Cornelius Nepos szerkesztőelvi és történetfilozófiája

A hadvezér-életrajzok sorrendjét meghatározó szerkesztőelv azonosítása, a könyv tagolhatósága a Nepos-kutatás megválaszolatlan kérdései közé tartozik, ennek ellenére ritkán kerül napirendre. Leginkább azért, mert a *communis opinio* a könyv szerkezetét áttekinthetetlennek tartja, ami az auktor (egyéb összefüggésben is gyakorta hangoztatott) „középszerű írói képességeire” vezethető vissza. A témával kapcsolatban eddig napvilágot látott ugyan néhány elemzés (U. Fleischer, S. Anselm), ezek azonban – annak ellenére, hogy több, a szerkesztés tudatosságára utaló összefüggésre világítottak rá – nem kínálnak megnyugtató választ. A korábbi kutatási eredmények gyengéit kimutatva, új szempontok felvetésével kísérletet teszünk egy a könyv egészére érvényesnek mondható rendszer felismerésére. Az előadás mellett érvel, hogy a könyv három részre tagolható (I–IX; X–XIV; XV–XXIII), és hogy az életrajzok ezek mindegyikében – a címszereplőik származása alapján, Hellas történelmi korszakaihoz (*aetates*) igazodva – keretes szerkezetben rendeződnek el. Tekintettel arra, hogy az egész sorozatban (és mindhárom szerkezeti egységben külön is) athéniak állnak a középpontban, kijelenthetjük, hogy Nepos a *Liber de excellentibus ducibus exterarum gentium* „keretei” között a tudatosan válogatott, jellemzett és elhelyezett athéni vezér-vitákban az athéni állam „életrajzát” (is) ismerteti annak felemelkedésétől jelentéktelenné válásáig. Nepos tehát alapvetően Athén példáján mutatja be a történelem organizmusszerű működését, ez az a polis, amelynek sorsán végigkövethetjük a *translatio imperii* okait és következményeit.

Szántó Zsuzsanna: Shabtai Egyiptomban, avagy két kultúra találkozása

A hellenisztikus korban az egyik legnépszerűbb, és egyben identitást is kifejező zsidó név a Shabtai (görögösen Sabbataios) volt. Sajátos jellegéből adódóan bevett gyakorlattá vált, hogy minden Shabtai nevű személyt zsidónak tekintünk a görög nyelvű papyrológiai forrásokban. Valóban így volt ez? Az eddig figyelmen kívül hagyott egyiptomi források alapján új megvilágításba kerül a probléma, és úgy tűnik, hogy a Ptolemaios korban az egyiptomi és a zsidó kultúra sokkal jobban hatott egymásra, mint ahogy azt eddig feltételeztük.

Szebenyi Tamás: Római import kerámia ritka típusai Üllő 5–9. lelőhely szarmata településén

Az alföldi szarmata Barbaricum és a környező római provinciák közötti kereskedelmi kapcsolatok bizonyos jellemzői a dunai limes bal partján egy különleges regionális csoportot határoznak meg. Vaday Andrea kutatásai nyomán az ehhez a kishatárforgalmi zónához tartozó barbár települések kerámiaanyagában más mennyiségi és minőségi sajátosságok tapasztalhatók, amik leginkább a római import kerámia kutatásán keresztül foghatók meg. Előadásomban a pannoniai limes mentén, Aquincum előterében elhelyezkedő Üllő 5–9. lelőhely római edényeinek bemutatásával szeretnék adalékokat biztosítani a kishatár menti kereskedelemről eddig kialakult képhez. A hatalmas kiterjedésű fazekas telep közel 6000 töredéket számláló római leletanyagában számos olyan típus képviselteti magát, amely a szarmata Barbaricum centrális területeire nem jutott el a távolsági kereskedelem révén. A bemutatott import edényeket származásuknak megfelelően alapvetően két nagy csoportra oszthatjuk fel. A szarmata-római kapcsolatrendszer vizsgálatának tekintetében rendkívül fontosak a pannoniai gyártmányok, hiszen a rövid távú kereskedelem útvonalára deríthetnek fényt. Üllő 5–9. lelőhelyen ilyen például az unikálisnak számító „névbélyeges edény” töredéke. Hasonlóan jelentősek a birodalmi importból származó formák pannoniai másolatai

is, amelyek szintén az üllői település aquincumi kapcsolataira mutathatnak rá. A tárgyalt import edények másik nagy csoportját képezik a Római Birodalom nyugati feléből származó termékek, amelyek a szarmata település vásárlóerejére utalhatnak. Ilyen például egy Spruchbecher töredék, amely típus egy daciai darabtól függetlenül nem fordul elő Pannoniától keletre.

Székely Melinda: Igazságosság vagy önkény. Uralkodói erények és bíráló dominatus kori forrásokban

Előadásomban 4. századi császárok illetve usurpátorok jellemzésével, értékelésével, dicséretével és kritikájával foglalkozom elsősorban írott források elemzésével. Felhasználom ezeken kívül a képi ábrázolásokat, így a művészeti alkotásokat és érme ábrázolásokat is.

Szekeres Csilla: Leges historiae. Cicero a történetírásról

Jóllehet a számos műfajban alkotó M. Tullius Cicero történeti munkát nem írt, gondolatai a historiáról igen értékesek számunkra: segítenek megérteni, hogy ő maga – és saját kora – milyen igényeket támasztott a történetírással szemben, miben látta annak lényegét, célját, létjogosultságát. Vajon mennyire tartotta problematikusnak a rómaiak múlthoz való viszonyulását, és vajon mit érthetett a hitelességnek, az elfogulatlanságnak a történeti művekkel szemben megfogalmazott alapvető követelményén?

Ebből a szempontból nem csupán a történetírás elméleti alapjaira vonatkozó fejtegetései és a korábbi történetírók teljesítményét értékelő megjegyzései relevánsak, hanem azon szövegei is, amelyek valamelyest sejteni engedik Cicerót, a potenciális történetírót is.

Szepessy Tibor: Dión Chrysostomos „műfajai”

A Dión Chrysostomos neve alatt fennmaradt, nyolcvan írást tartalmazó corpus LÓgoi címmel maradt ránk, s ennek megfelelően a szakirodalom is minden darabját a corpuson belül nyert sorszámával és az oratio szó „or.” rövidítésével, azaz szónoklatként kezeli.

A corpus alkotó írások azonban zavarba ejtő változatosságát mutatnak, vegyük előre az első látásra is érzékelhető változatokat: terjedelmük az egy (!) és a huszonöt (!) lap között ingadozik.

Az írások kronológiája pontosan csak elvétve, vagy csak bizonyos határok között állapítható meg, ha egyáltalán megállapítható, a terjedelmi eltérések magyarázata tehát kronológiai lapon szükségképpen nehézkes, ha nem éppen lehetetlen.

A szakirodalom jobb híján választóvonalnak tekinti Dión életművében megtérését a filozófiához, ami azt jelentené, hogy önkéntes száműzetése idején beszédei már filozofikus ízt és tartalmat nyerhettek; ez azonban változatlanul nem ad magyarázatot a corpus mai szemmel különösképpen megdöbbentő terjedelmi és – most már hozzátehetjük – tartalmi különbségeire.

A dolgozat ennél fogva a kronológiai kérdéseket teljesen félretéve egyedül az antik rétorika elveit és gyakorlatát vizsgálva igyekszik néhány szemponttal hozzájárulni a fentebb röviden érintett probléma tisztázásához.

Szilágyi Laura Menta

PPKE BTK Nyelvtudományi Doktori Iskola

Orvos volt-e a mérgezések költője?

Kolophóni Nikandros, a hellenisztikus gyógyászati tanköltemények szerzője többféle megítélés alá esett már a személye és művei iránt érdeklődő kutatók körében. Két, mérgezésekkel kapcsolatos orvosi receptkönyve – az Alexipharmaka és a Thériaka – többnyire épen fennmaradt számunkra, ám sokszor elhangzott a vád, hogy nehézkesen lehet őket olvasni, illetve értelmezni. Előadásomban elsőként arról szeretnék beszélni, hogy hogyan egyeztethető össze a nehézkes nyelvezet és a feltételezett (és a műben egyébként nyíltan vállalt) gyógyászati tanköltemény-funkció. A tankölteményeket vizsgáló kutatók ugyanis feltették a kérdést: valóban hiteles orvosi receptekkel találkozhatik az olvasó eme művekben, amelyek a kor legmagasabb orvosi tudását tükrözik, vagy csak innen-onnan összeszedett, a gyógyítást a legkevésbé vagy semennyire sem célzó ál-receptek sorával. Előadásom második felében ezt a problémát szeretném taglalni, felvázolva a Nikandros-kutatók fontosabb állásfoglalásait, rámutatva az általuk eddig kevésbé tárgyalt szempontokra is. Illusztrációként az Alexipharmakából mutatok be részleteket.

Szovák Kornél: A hazai középkori formuláskönyvek kutatásának filológiai tanulságai

A középkori magyarországi formuláskönyvek szervesen illeszkednek a 12. század elején született ars dictaminis műfaji hagyományába: alapvető céljuk és funkciójuk az írásbeliség gyakorlati segítése mellett a(z ok)levélírás tanítása volt. A levélfogalmazás tankönyvei és a formuláriumok közötti különbség az előbbiben szűkre szabott elméleti retorikai anyag meglétében vagy hiányában jelölhető meg. A magyarországi formuláskönyvek kritikai vizsgálata és közzététele az ígéretes 18. század végi kezdetek (Kovachich Márton György, 1799) után megszakadt, csak legújabbban irányult a figyelem az ezekben rejlő történeti-filológiai tanulságok kiaknázására. A világi kancelláriák kézikönyveihez képest hatványozottan rosszul jártak az egyházkormányzat körében született kéziratok, a püspöki szentszékek formuláriumait egyházi szempontról ugyan Bónis György értekezése feldolgozta, nyelvi feldolgozásuk és kiadásuk — talán azon közhely nyomasztó hatása alatt, hogy a formulák összeállításában semmiféle originális alkotói munka nem rejtőzhet — azonban mindez ideig elmaradt. Az előadás az éppenhogy csak megkezdődött feldolgozó munka első tanulságait foglalja össze: a kézirati hagyományozódás és a szövegformálás szempontjaira összpontosítva vizsgálja a másoló tevékenység és az oktatás kapcsolatát, a nyelvi összetevők eredetét és a hazai lexikai kincshez való hozzájárulását. A szentszéki formuláskönyvek közül a középkorvégi szintézis kiadási munkálatai során nyert tanulságok megerősítik az ars dictaminis elhanyagoltsága kapcsán kialakult nemzetközi véleményt: az értékes és nagy terjedelmű anyag nem csak történeti, hanem filológiai szemszögből is rendkívüli értékeket rejt, s az eredetiség sem vitatható el tőlük.

Takács László: Seneca: epikureus sztoikus

Az Epistulae morales elején olvasható levelekben minden alkalommal idéz egy-egy velős megállapítást Seneca Epikurostól. A filozófusra való allúziók vagy epikureus írókra való utalások ráadásul más műveiben is előfordulnak. Előadásomban ezeket az utalásokat kívánom csokorba gyűjteni, illetve magyarázattal szolgálni arra, mi lehetett az oka annak, hogy Seneca ilyen sűrűn hivatkozott Epikuroszra és az epikureus tanításra.

Tar Ibolya: Panegyricus mint burkolt parainesis

Ausonius Gratiarum actio-ja, a konzuli tisztség elnyeréséért mondott köszönő beszéde valójában panegyricus, melyet burkolt parainesisként is értelmezhetünk, minthogy a kívánatos uralkodói erényeket sorolja fel mint az uralkodóban meglévő, dicséretet érdemlő tulajdonságokat; ezek jó részének gyakorlása viszont uralkodói kötelességnek is tekinthető. A valós Gratianus-kép korántsem olyan pozitív, mint ahogyan az a beszédből kitűnik, így a pozitív tulajdonságok és erények hangsúlyozása terelgetés a példászerű pozitív kép megvalósítása felé.

Téglásy Katalin: Cato vs. Scipio? Két köztársaságkori politikus kapcsolata

Marcus Porcius Cato és Publius Cornelius Scipio Africanus a Kr. e. 3-2. század fordulójának meghatározó történelmi személyiségei. Míg Scipio Africanus egy nagy múltú gens tagjaként, megmentve Rómát Hannibál és a punok fenyegetésétől szerzett magának örök dicsőséget, a homo novus Marcus Porcius Cato főként a nobilitas értékeinek őrzőjeként és a mos védelmezőjeként vált híressé. Hogy alakjuk a későbbi generációk számára is fontos volt Rómában, azt a római történelmi hagyomány róluk fennmaradt történetei is igazolják. E két kiemelkedő politikus konfliktusokban gazdag kapcsolatának vizsgálata mellett, hogy betekintést enged a Kr. e. 3–2. századi politikai életbe, a római történelmi gondolkodásban betöltött szerepük mélyebb megismeréséhez is hozzásegíthet. Az előadás célja néhány eset elemzésén keresztül e kapcsolat római történelmi hagyományban rejlő érdekességeinek bemutatása.

Tóth Anna Judit: Maiuma

A Maiuma késő ókori forrásokból ismert ünnep, melynek valószínű eredetét a sémi népek között kereshetjük; görög és latin nyelvű forrásai többségében már a keresztény Római Birodalomból ismertek. Az ünnep a vízzel, a fürdőzéssel volt kapcsolatos, és bár nem világos, hogy valaha kapcsolódott-e hozzá politeista kultusz, egyházi oldalról több kísérlet történt betiltására – első sorban az ünnep frivol volta miatt. Előadásomban bemutatom az ünneppel kapcsolatos fennmaradt forrásokat, illetve felvetem annak lehetőségét, hogy a Maiuma bizonyos elemei Keresztelő Szent János ünnepéhez kapcsolódó népszokásokká váltak már az ókor utolsó századaiban.

Tóth Judit: „Sebastéi fogságban”. Újabb kronológiai feltevések a Nüsszai Szent Gergely-kutatásban

A Nyssai Szent Gergely életére, működésére és műveire vonatkozó kronológiai megállapításoknak máig kiindulópontja Jean Daniélou tanulmánya (La chronologie des sermons de Grégoire de Nysse, 1955) melyre támaszkodva Jean Bernardi (1968) és Gerhard May (1971) további megállapításokat tettek, és ezekkel mintha le is zárultak volna az ilyen jellegű kutatások és felvetések. A kappadokiai atya életére, működésére és műveinek keletkezésére vonatkozó bizonytalanságok és az újabb források hiánya miatt a kronológiai megállapítások látszólag már nem hozhatnak újat, mégis születnek további felvetések, mint pl. Johan Leemansé (2001), aki a nyssai püspök sebastéi működésével kapcsolatban alakított ki újabb elképzelést. A nyssai püspök működésével kapcsolatban az egyik legvitatottabb

terület életének az armeniai Sebastéhoz kapcsolódó fejezete(i) és az ide kapcsolható művek kérdése. Előadásomban nem csupán a vonatkozó szakirodalmi problémákat és kronológiai véleményeket foglalom össze, hanem néhány kutatás-módszertani kérdést is felvetek.

Tóth László: Küzdelem Syriáért (pre)hadikultúrák összecsapása

Jelen előadás a római-pártus vetélkedést mutatja be Syria kapcsán, különös tekintettel a tér és a (pre)hadikultúra sajátosságaira melyek alapjaiban determinálták a fegyveres küzdelem alakulását.

Tóth Orsolya: Erények és erkölcsi normák a késő antikvitásban

Macrobius Saturnalia című művének főszereplőit, az ún. „Symmachus-kör” tagjait úgy mutatja be mint akik kimagasló erényekkel rendelkeznek, és az erkölcsi normát jelentik koruk, a Kr. u. 4. század római társadalmában. Előadásomban azt vizsgálom, melyek azok az erények, amelyekben Symmachus, Nicomachus Flavianus és társaik jeleskednek Macrobius szerint, és hogyan vélekednek róluk kortársaik, illetve milyen értékek kapnak nagyobb hangsúlyt az említett műben, s ez alapján eltér-e a korszak általános morális felfogása a klasszikus-kor erkölcsi normáitól.

Vágási Tünde: Szíriai kultuszok és azok helyi jellegzetességei Pannonia földjén

Az Kr. u. II. század utolsó évtizedétől, a markomann háborúk végétől nagy számú keleti népesség telepedik le Pannoniában, akik magukkal hozzák hazai isteneik tiszteletét. A háborúk következtében megváltozó vallási igények táptalajt biztosítanak ezeknek a szíriai kultuszoknak az elterjedésében, így a III. század első harmadában már a provincia vallási életének egyik jellemző vonását éppen ezek a kultuszok adják. Pannonia különleges fogékonyságát a keleti, elsősorban szíriai kultuszok iránt mutatja az, a csak erre a provinciára jellemző dedikációs forma, amely a katonasággal van összefüggésben. Ez a két szíriai város, Doliche és Heliopolis főistenének közös dedikációja. Arra a kérdésre kívánok választ találni, hogy milyen célból kapott közös oltárt a két Jupiterként interpretált isten? Hogyan értékelhetjük ezeket a feliratos emlékeket a provincia vallásosságában? A szíriai kultuszok “tiszavirág életű” pályafutása Pannoniában szorosan összekapcsolódott a szíriai kereskedőkkel és a Keleten járt hadsereggel. Ezeknek a társadalmi csoportoknak köszönhetően jöttek létre olyan helyi sajátosságok, mint a vizsgált dedikációs forma.

Vajner Balázs: Vicus és castellum kapcsolata az irodalmi források tükrében

Irodalmi forrásokban számos helyen találkozunk vici (vagy viculi) et castella típusú kifejezésekkel. Ezekkel kapcsolatban felmerül a kérdés, hogy a vicus és castellum milyen viszonyban áll egymással, illetve pontosan milyen jelentésben állnak. Különösen a castellum esetében kérdéses a szó pontos jelentése, hiszen jelenthet erődöt/erődített települést, de egyszerűen 'falut' (erődítés nélküli települést) is. Véleményem szerint felvethető annak a lehetősége, hogy egyfajta (többé-kevésbé) rögzült szerkezetként települések egy adott csoportjára vonatkoztak, melyen belül a vicus és castellum önálló jelentése nem választható szét élesen: ezen esetben tehát nem ellentétpárokról (erőd v. erődített település - nem erődített

település) van szó. További támpontot jelentenek a településtípusokat felsoroló szöveghelyek: a vicus és castellum (amennyiben mindkettő szerepel a felsorolásban) jellemzően egymás mellett foglal helyet, ami szintén arra utal, hogy a két településtípus igen közel állt egymáshoz.

Vassányi Miklós: Ál-Areopagita Szent Dénes teológiája: Az isteni jóság értelmezése a *De divinis nominibus* 4. fejezetében és annak hatása a tamási teológiára (*Summa theologiae* p. 1, q. 6)

A tervezett előadás az ismeretlen teológus-zseni, Ál-Areopagita Szent Dénes (*floruit cca 500*) felfogását elemzi Istenről mint a Jóról az *Isten nevei* 4. fejezete alapján. E szövegrész Istent kezdetben mint a Jót mutatja be, azután ezt a platonikus eredetű istennevet fokozatosan kibővíti a *hendiadyoin*-szerű „Jó-és-Szép”-re (*to kalon kai agathon*), majd a Szép, a Jó és az Egy azonosságát állítja. Mindezeket a neveket Dénes szerint Isten jó, szép, illetve egységesítő hatásai, okozatai alapján mondhatjuk Istenről. E kauzális teológia filozófiai jellegzetessége, hogy a Jónak a szöveg előrehaladtával fokozatosan az egyetemes létesítő ok funkcióját tulajdonítja. E tendencia történeti forrása valószínűleg Proklos *Stoikheiosis theologikéj*ának 12. tézise, mely szerint „minden létező legelső forrása és oka a Jó.” Tamás a *Summa theologiae* Isten jóságáról szóló artikulusaiban kifejezetten utal Dénes e szövegére, és Caietanus klasszikus kommentárja is (jogosan) hangsúlyozza, hogy Tamás tkp. Dénes elgondolása alapján építi föl az isteni jósággal kapcsolatos egész érvelését. Az érintett tamási *quaestiók* (p. 1, qq. 5-6) jó példái tehát annak, hogy Tamás mennyire nemcsak aristotelianus, hanem platonikus is. Az előadás a proklosi-dénesi koncepció filozófiai elemzése után bemutatja annak Tamásra tett hatását, és értékeli az újplatonikus hatás jelentőségét a *Summa theologiae* e részében.

Veres Máté: Etikai ideál és magyarázati pragmatizmus Epikurosz teológiájában

Epikurosz egyértelmű állásfoglalása szerint léteznek istenek ($\theta\epsilon\omicron\iota\ \mu\grave{\epsilon}\nu\ \gamma\grave{\alpha}\rho\ \epsilon\iota\sigma\iota\nu$, Ep. Men. 123). Kijelentésének pontos értelmezésével kapcsolatban a mai szakirodalom két fő álláspontot különböztet meg: a „realista” olvasatot, amely szerint elismerte önállóan létező, örökkévaló és tökéletesen boldog atomi konglomerátumok létezését, illetve az „idealista” értelmezést, amely szerint az istenek az emberi értelem kognitív működésének eredményeként létező entitások. Előadásom két részre oszlik. Először áttekintem a realista-idealista vitában felhozott négy legfontosabb érvet, és amellet érvelek, hogy Epikurosznak egyik álláspont mellett sem kellett elköteleződnie: az általa képviselt etikai álláspont teljes mértékben összeegyeztethető fizikai vagy metafizikai pragmatizmusával. Ezután megvizsgálom azt a lehetőséget, hogy a különböző epikureus ihletésű teológiai álláspontok olyan „híhető magyarázatok”, amelyekről Epikurosz azt gondolja, hogy párhuzamosan elfogadhatóak, és nem szükséges közöttük döntenünk (ld. Például Ep. Hdt. 46–53, 78–80, Ep. Pyth. 85–88).

Végh Zsuzsanna: Ré isten szerepe az abüdoszi kultuszokban

Az újbirodalmi túlvilági könyvekben jól ismert téma a Napisten éjszakai útja az oziriszi túlvilágban, kettejük találkozása és temporális uniója. Az erre vonatkozó korábbi, középbírodalmi források közül eddig csak a Koporsósövegeket elemezték részletesebben, míg a 12. és 13. dinasztia idején az abüdoszi sztélékre felírt Ozirisz-himnuszokat ilyen

szempontból nem vizsgálták, bár számos utalást tartalmaznak a két isten kapcsolatára. Abüdosz városa az Óbirodalom végétől kezdve Ozirisznek, a túlvilág uralkodójának a kultusközpontja, a nevezett himnuszokat az ő tiszteletére rendezett ünnepeken énekelték. Az előadás célja a szövegek utalásainak elemzése, és ezzel együtt annak a vizsgálata, hogyan befolyásolta a szoláris teológia a helyi abüdoszi kultuszokat a késő Középbírodalom idején.

Zimonyi Ákos: Ex sutore medicus, avagy ki számított orvosnak a Római Birodalomban?

Míg a modern egészségügyben az állam nagyon szigorú feltételekhez köti, hogy valaki milyen felkészültséggel (orvosi diploma, szakorvosképzés, etc.) és kvalitásokkal válhat orvossá, addig a klasszikus antikvitásban semmiféle állami szabályozás nem létezett arra nézve, kiből lehetett orvos. Az állam illetve a közösség ugyanis az orvosi praxist mesterségnek (techné / ars) tekintette, tehát az orvosképzés és az orvosi mesterség gyakorlása is magánügynek minősült. Emiatt nem alakult ki egységes orvosképzés az ókorban, hanem nagyon eltérő szaktudással rendelkező személyek is orvosnak (iatros / medicus) minősültek. Galénos, az ókor egyik legjelentősebb orvosa, 12 évet tanult a legjobb orvosi iskolákban, ami a Kr. u. 2. században elképzelhetetlenül hosszú időnek számított, míg ellenpéldának felhozható Thessalos, a Kr. u. 1.–2. század fordulóján élt methodista orvos, aki azzal kérkedett, hogy egy rabszolgát mindössze 6 hónap alatt megtanítja az orvosi mesterségre. Jogosan merül fel tehát a kérdés, hogy az állam által biztosított identifikációs lehetőség (diploma, kinevezés, etc.) híján akkor mégis milyen kritériumok alapján volt eldönthető, hogy az adott személy orvos volt vagy nem. Előadásomban erre a kérdésre keresem a választ, és jogi valamint irodalmi források alapján amellet érvelek, hogy a közösség dönti el, ki orvos és ki nem, a döntés alapjául pedig kevésbé az illető szaktudása, hanem inkább az erkölcsi integritása szolgált.

A konferenciához kapcsolódó kiállítások:

1) Az antikvitás arcai – Válogatás a Déri Múzeum antik gyűjteményeiből, a római császárszárkori idősorból származó barbár temető régészeti leleteiből és a Debreceni Egyetem Klasszika-filológiai és Ókortörténeti Tanszékének gyűjteményéből. *Déri Múzeum. 4026 Debrecen, Déri tér 1.*

2) Kiállítás a Debreceni Egyetem korábbi és jelenlegi oktatóinak tudományos munkásságáról. *Debreceni Egyetem, Egyetemi és Nemzeti Könyvtár. Földszint.*
Megnyitó: 2016. május 26. (csütörtök) 18.00

Jegyzetek

